

Különkiadás A Magyar Kultúra Napja alkalmából

Szalon

Irodalom • Művészet • Jelenlét

a Laffert Kúria folyóirata - 2021. január

Tartalom

A Magyar Kultúra Napja	
	<i>3. oldal</i>
Fenyő Miksa: Heltai Jenő novellái	
	<i>5. oldal</i>
Heltai Jenő: Vallomás	
	<i>7. oldal</i>
Bartók Béla	
	<i>8. oldal</i>
Illyés Gyula: Bartók	
	<i>9. oldal</i>
Lehel Endre: Rippl-Rónai József	
	<i>12. oldal</i>
Lengyel József: Szibériai jegyzetek	
	<i>16. oldal</i>
Arnóti András: Szerb Antal irodalmi jelentőségén túl	
	<i>20. oldal</i>
Szerb Antal: A Szerelem a palackban	
	<i>22. oldal</i>
Básti Lajos	
	<i>30. oldal</i>
Pilinszkiy János versei	
	<i>36. oldal</i>
Sarkadi Imre	
	<i>38. oldal</i>
Kondor Béla	
	<i>42. oldal</i>
Arnóti András: Ákombákomp fejé fája éneke	
	<i>44. oldal</i>
Karinthy Ferenc: Karcolatok	
	<i>45. oldal</i>

Impresszum

Kiadja a Dunaharaszti József Attila Művelődési Ház * Felelős kiadó: Gáll Sándor intézményvezető * Szerkesztőség: Arnóti András, Baláti-Bredák Alexandra, Hajdu Zsolt, Mikó F. László, Gáll Sándor * Címoldal: Kondor Béla Csokonai című alkotása.
Elérhetőség: Laffert Kúria 2330 Dunaharaszti, Fő út 172. /laffertkuria@laffertkuria.hu/

JANUÁR 22. A MAGYAR KULTÚRA NAPJA

„Ismerd magadat és magad által az embereket; ez ismeret nélkül tudományod holt tudomány. (...) Magunknak magunkról számod adni, már ez is felette nehéz és hosszú figyelem s gyakorlat következése: másokról pedig ítéletet hozhatni, nemcsak felette nehéz, de felette bizonytalan.”

Kölcsey Ferenc

Fasang Árpád zongoraművész felvetése („*ez a nap annak tudatosítására is alkalmas, hogy az ezeréves örökségből meríthetünk, és van mire büszkének lennünk, hiszen ez a nemzet sokat adott Európa, a világ kultúrájának. Ez az örökség tartást ad, ezzel gazdálkodni lehet, valamint segíthet a mai gondok megoldásában is*”) alapján 1989 óta ünnepeljük január 22-én A Magyar Kultúra Napját, annak emlékére, hogy – a dokumentum tanúsága szerint – Kölcsey Ferenc 1823-ban ezen a napon tisztázta le Csekén a Himnusz kéziratát.

Kedves Olvasó!

Jelen számunk rendhagyó, hiszen az eddigi koncepcióinktól eltérően szinte teljes terjedelemben kilépünk a lokális térből és egy időutazást teszünk a magyar művelődés gazdag világában, ezzel ünnepelve a Magyar Kultúra Napját.

Nehéz volt eldönteni, hogy kinek a munkásságából, műveiből tallózzunk, hiszen a magyar művészet, zene és irodalom világa oly gazdag... De megszületett a döntés, és azok közül a szerzők, alkotók közül választottunk, akik születésének 2021-ben kerek évfordulója van. Ezzel folytatjuk azt a megkezdett hagyományunkat, ami szerint az aktuális számunkban is megemlékeztünk egy-egy jubiláló művésztől. Igyekeztünk az időben sem túl távolra visszatekinteni, és a forrásokat a kultúra napi „névadó”, a Himnusz keletkezésének idejétől eltelt közel két évszázadból merítettük. A válogatás természetesen még így sem bír a teljesség igényével, hiszen a publikálás lehetősége (terjedelem, szerzői jog, stb.) sok esetben nem adatott meg. Mindazonáltal reméljük, hogy e számunk elnyeri tetszését, feleleveníti korábbi irodalmi, művészeti, vagy színházi élményeit, vagy csak egyszerűen késztetést ad ahhoz, hogy leemeljen a polcra egy-egy már feledésbe merülő régi könyvet. Kellemes kapcsolódást, jó szórakozást és inspirálódást kívánunk a Magyar Kultúra, a Himnusz születésnapján!

Gáll Sándor
intézményvezető

A közadakozásból épült Himnusz emlékmű Budakeszin
V. Majzik Mária Magyar Örökség-díjas szobrászművész alkotása

150 éve született

HELTAI JENŐ ÍRÓ

Fenyő Miksa

HELTAI JENŐ NOVELLÁI: ÍRÓK, SZINÉSZNŐK ÉS MÁS CSIRKEFOGÓK

A magyar tárcanovella történetét még nem írták meg. Keletkezésének körülményeiről, főleg a gazdaságiakról már olvastunk egyet-mást, de ennek – a majdnem speciálisan magyar műfajnak lélektanával és esztétikájával alig foglalkoztak. Aki az új magyar irodalom történetének ezt a legérdekesebb fejezetét megírja, az jelentős helyet fog szentelni Heltai Jenő művészetének. És pedig nemcsak művei belső értékelésének, hanem művészete kiváló hatásának is.

A magyar tárcanovella, melynek leküzdését egy időben irodalmi társaságaink kizárólagos céljuknak, rendeltetésüknek tekintették, gyönyörűen fejlődött s ma már körülbelül irodalmi kultúránk (kissé gőgösen „kultúránk” is mondhatnám) értékmerője. Minden fogyatkozásunk és minden erényünk megvan benne. Rokonszenves fogyatkozásaink és magabizásra jogosító erényeink. Húsz esztendőskorunk minden ambíciója és harminc esztendőnk minden megtépettsége nemesedett műfajjává a magyar tárcanovellában. S hogy ez így van, hogy a magyar tárcanovella hatalmas arányokban szökkent ki az Unterhaltungslektür korlátoltságából: az Ambrus Zoltán, Bródy Sándor mellett főképpen Heltai Jenő érdeme. Nemcsak témáira gondolok, melyeknek jelentékenységet nem a sűrűvérűség ad, hanem az író pompás látása, emberszeretete, vagy ami egyre megy: bölcsessége, - hanem első sorban elbeszélői képességére, az elmondás művészetére, mely az új magyar irodalomban bátorító, nemesítő, felszabadító hatású volt. Egyszerűbb, elegánsabb, hajlékonyabb prózát Heltai Jenő prózájánál nálunk senki sem írt.

Új kötetje a legszeretreméltóbb olvasmány. (Általában: „szeretreméltó”, talán ez a jelző jellemzi legjobban.) Van legalább hét novella kötetjében – A könyvember, A gyűrű, A halál és az orvos, Borax, A párizsi emlékek darabjai – melyek valóságos kis remekművek. Az első pillantásra milyen jelentéktelenek az ő embeerei, ki venné őket észre? de lassanként – mialatt az író szerető iróniával nézi őket – érdekesekké, kedvesekké válnak, furcsaságuk emberivé finomul, közel jutnak hozzánk és szürke mindennapiságukra az író bölcsességének langy esője hull. A gyűrű című novel-lának kis kórista lánya, Erzsike milyen művészi alakítás; az „örök asszonyi” ezer reflexióját milyen könnyű vol-na fűzni ehhez a novellához. A könyvgyűjtő Teofrasztus mester esete, akit egy szép gömbölyű nagy lány egy pillanatra visszahódít az életnek, dr. Morbidusz csodálatos története a Halállal, a Borax-eset (mely igénytelenebb bár, mint France Putois-ja, de kedvesebb ennél) mind-mind egy ragyogó írói tehetség és mindenekfölött derűs világnézetű ember bőségéből valók. A „derűs” szót külön kellene hangsúlyoznunk; olyan összetett jelenség ez Heltai Jenőnél: mosolygás, irónia, tréfa, gyöngédség, mindent megértés, szeretet sűrűsödik benne drága parfümmé.

Sokan - éppen Heltai barátaira gondolok - magyarázni, majdnem mentegetni próbálják Heltai novelláinak egyszerűségét s megállapítani értéküket egy összetettebb, rafináltabb emberábrázolás művészetével szemben. Mi szükség erre? Csupa gazdagság ez az egyszerűség, csupa rejtett ékkő, melyeknek fénye-tüze keresztül izzik meséinek ritka egyszerű drámaiságán. Hisz akkor Maupassant-t is védeni kellene és az átlátszó kék levegőt és az olasz tavakat és az édes refosco bort.

Mindez pedig korán sem akart esztétikai méltatása lenni Heltai Jenő művészetének, hanem egy meleg hálás kézszorítás.

Heltai Jenő
VALLOMÁS

Mi ketten egymást meg nem értjük,
Nagyon sajnálom, asszonyom,
De ha nem kellek szeretőnek
Egyébre nem vállalkozom.
Például arra, mit gyakorta
Szónoki hévvel mond kegyed,
Hogy meggyötört szegény szivének
Legjobb barátja én legyek.
Legjobb barát! szavamra mondom,
Megtisztelő egy hivatal,
De nem vagyok hozzá elég vén,
S ön aggasztóan fiatal.
Ön csupa élet, csupa illat,
Lángol vakít, hevít, ragyog,
Hát hogyne szomjaznám a csókját
Én, aki angyal nem vagyok?
Olyan kevés amit kívánok...
Ha osztzkodni restel is,
Legyen a tisztelt lelke másé
Nekem elég a teste is.
Legyen lelkének egy barátja,
Kivel csevegni élvezet,
De ez az örült,
ez a mamlasz,
Ez a barát nem én leszek.
Legyen övé minden
poézis.
És az enyém: csak ami tény,
Ő oldja meg a problémákat,
A ruháját viszont csak én.
Hogy ez a hang szokatlan önnek,
Kétségbe, kérem, nem vonom,
De annak, hogy megértsük egymást
Csak egy a módja asszonyom:
Adjon az Úr, ki egy tenyérből
Rosszat is, jót is osztogat,
Rosszabb erkölcsöket kegyednek,
Vagy nekem adjon jobbakat!

140 éve született

BARTÓK BÉLA

„Ha egy mély hangot leírok, aztán egy magasabbat, az már emelkedés, ha egy magas hangot megütök, aztán egy mélyebbet, az már süllyedés: az egyik okvetlenül a vidámság, a másik csüggedés.”

Illyés Gyula: BARTÓK

„Hangzavart”? – Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz!
Azt! Földre hullt
pohár fölcattanó
szitok-szavát, fűrész foga közé szorult
reszelő sikongató
jaját tanulja hegedű
s éneklő gége – ne legyen béke, ne legyen derű
a bearanyozott, a fennen
finom, elzárt zeneteremben,
míg nincs a jaj-sötét szívekben!

„Hangzavart”? Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz,
hogyan van, van lelke még
a „nép”-nek, él a „nép”
s hangot ad! Egymásra csikorított
vasnak s kőnek szitok-
változatait bár a zongora
s a torok fölhangolt húrjaira,
ha így adatik csak vallania
a létnek a maga zord igazát,
mert épp e „hangzavar”,
e pokolzajt zavaró harci jaj
kiált
harmóniát!
Mert éppen ez a jaj kiált
mennyi hazugul szép éneken át –
a sorshoz, hogy harmóniát,
rendet, igazit vagy belevész a világ;
belevész a világ, ha nem
a nép szólal újra – fölségesen!

Szikár, szigorú zenész, hű magyar
(mint annyi társaid közt – „hírhedett”)
volt törvény abban, hogy éppen e nép
lelke mélyéből, ahová leszálltál,
hogyan épp e mélység még szűk bányatoroka
hangtölcsérére át küldted a sikolyt föl
a hideg-rideg óriás terembe,
melynek csillárjai a csillagok?

Bánatomat sérti, ki léha vigaszt
húz a fülembe;
anyánk a halott – a búcsúzót ne
kuplé-dal zengje;
hazák vesztek el – ki meri siratni
verkli futamokkal?
Van-e remény még emberi fajunkban? –
ha ez a gond s némán küzd már az ész,
te szólalj,
szigorú, szilaj, „agresszív” nagy zenész,
hogy – mégis! – okunk van
remélni s élni!

S jogunk van
– hisz halandók s életadók vagyunk –
mindazzal szembenézni,
mit elkerülni úgysem tudhatunk.
Mert növeli, ki elfödi a bajt.
Lehetett, de már nem lehet,
hogy befogott füllel és eltakart
szemmel tartsanak, ha pusztít a förgeteg
s majd szidjanak: nem segítettetek!

Te megbecsülsz azzal, hogy fölfeded,
mi neked fölfedetett,
a jót, a rosszat, az erényt, a bűnt –
te bennünket növesztel, azzal,
hogy mint egyenlőkkel beszélsz velünk.
Ez – ez vigasztal!
Beh más beszéd ez!
Emberi, nem hamis!
A joggal erőt ad a legzordabbhoz is:
a kétségbeeséshez.

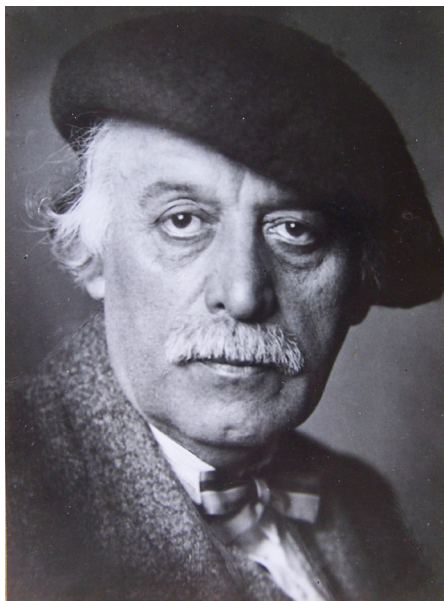
Köszönet érte,
az erőért a győzelem-vevéshez
a poklon is.
Ím, a vég, mely előre visz.
Ím, a példa, hogy ki szépen kimondja
a rettenetet, azzal föl is oldja.
Ím, a nagy lélek válasza a létre
s a művésze, hogy megértépklot szenvednie.

Mert olyanokat éltünk meg, amire
ma sincs ige.

Picasso kétorrú hajadonai,
hatlábú ménjei
tudták volna csak eljajongani,
vágatva kinyeríteni,
amit mi elviseltünk, emberek,
amit nem érthet, aki nem érte meg,
amire ma sincs szó s tán az nem is lehet már,
csak zene, zene, zene, olyan, mint a tietek,
példamutató nagy ikerpár,
zene csak, zene csak, zene,
a bányamély ősz hevével tele,
a „nép jövő dalával” álmodó
s diadalára ápoló,
úgy szabadító, hogy a börtön
falát is földig romboló,
az ígért üdvért, itt e földön,
káromlással imádkozó,
oltárdöntéssel áldozó,
sebezve gyógyulást hozó,
jó meghallóit eleve
egy jobb világba emelő zene –

Dolgozz, jó orvos, ki nem andalítasz;
ki muzsikád ujjjaival
tapintva lelkünk, mind oda tapintasz,
ahol a baj
s beh különös, beh üdvös írt adsz
azzal, hogy a jaj
siralját, ami fakadna belőlünk,
de nem fakadhat, mi helyettünk
– kik szív-némaságra születünk –
kizenged ideged húrjaival!

160 éve született

Lehel Endre: RIPPL-RÓNAI JÓZSEF

Rippl-Rónai József 1861. május 23-án született Kaposváron, szülei elsőszülött gyermekeként. Apja, Rippl József tanító, édesanyja, Knezevich Anna Pauline nemesi család leszármazottja. A modern magyar festészet egyik vezéralakja. A posztimpresszionista és szecessziós törekvések legjobb magyar képviselője. Művészetét gazdag színvilág, bátran stilizáló vonaljáték, dekorativitás jellemzi.

A gimnázium elvégzése után gyógyszerészinás a kaposvári Arany Oroszlán patikában, majd a Budapesti Tudományegyetemen gyógyszerészhallgató a bölcsészeti karon, ahol mesterlevelet szerez. Rövid ideig a kaposvári gyógyszerertárban dolgozik. Két éven keresztül gróf Zichy Ödön fiainak házitanítója.

1884-ben iratkozik be a müncheni festő akadémiaira, de 1887-ben már Párizsban találjuk. Két éven át Munkácsy Mihály mellett dolgozik, egy ideig hatása alá is kerül. Bekapcsolódik a francia modern művészeti életbe is. Francia nőt vesz feleségül, Lazarine Baudriont. 1889-től alakítja ki saját formanyelvét, elszakad a Munkácsy-hatástól. 1889-ben festi a *Nő fehérpettyes ruhában* című posztimpresszionista képét, mely a „fekete korszak” nyitánya. Ezek az eseménytelen, öncélú alkotások nagyvonalúan dekoratívak, sejtelmességből és talányból szótt hangulatuk finoman artikulált. Ennek az időszaknak egyéni nyelven megszólaló művei közül a *Nő kálitkával* a legismertebb. Ezekben az években kerül barátságba Maillollal, a kiváló szobrásszal, akiről 1892-ben közös műtermükben nagyszerű portrét is fest. Egészen

1901-ig dolgozik Franciaországban. Itt alkotja ifjúkori fő műveit, az Ágyban fekvő nőt, a Párizsban is nagy sikert aratott Öreganyámat, a Kuglizók című dekoratív ritmusú képét. Ekkori művei a Nabis-csoport (posztimpreszionista csoportosulás, mely előre vetíti, a szecesszió és az expresszionizmus megjelenését) munkásságának szerves részét alkotják.

Nő kalitkával

Öreganyá

Kuglizók

A századforduló után hazaköltözik. 1900 decemberében műveiből kiállítást rendez, de az itthoni közönség még nem érti meg munkáit.

A „fekete korszakot” dekoratív szecessziós színvilág, majd a friss pasztelltechnikával készült, az impresszionizmus jegyeit hordozó stílus váltja fel. 1904-ben festi az Amikor az ember visszaemlékezéseiből él című művét, amelyre 1906-ban társulati díjat kap. Az 1906-os Könyves Kálmán cégnél rendezett kiállítás hozza meg első hazai sikert.

Ez időtől többnyire Kaposvár mellett, az úgynevezett Róma-villában dolgozik. Itt festi pointillista-szecessziós képeit. Ezt a korszakát a vattaszerűen szabdalt, foltos festékfelrakásokról „kukoricás képeknek” nevezi el. Ennek az időszaknak a fő műve az Apám és Piacsek bácsi vörösbor mellett. 1912-ben megtervezi az Ernst Múzeum nagyméretű üvegablakát. Részt vesz a Magyar Impressionisták és Naturalisták Köre (MIÉNK) alapításában, a Nyugat mozgalmában. Barátságot köt Adyval.

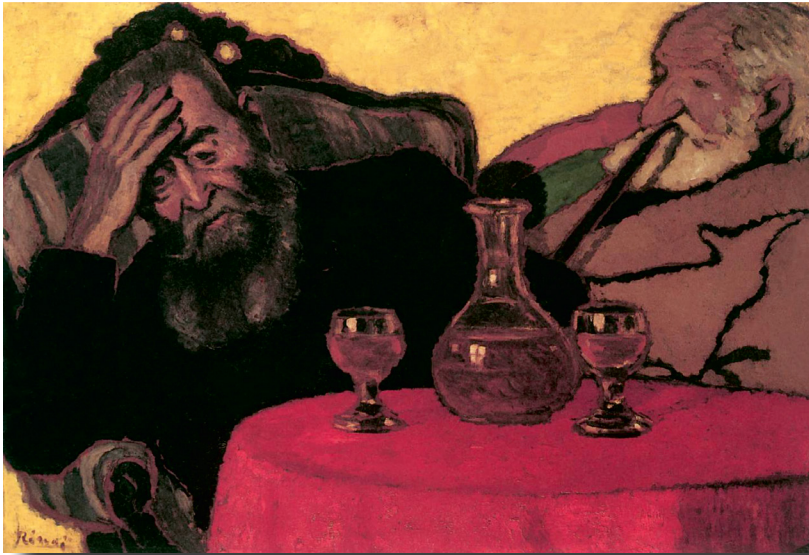
A háború utáni években születnek nagy erejű íróportréi (Móricz, Babits, Szabó Lőrinc stb.). Rippl-Rónai ragyogó rajzoló és kiválóan bánik pasztellal. A müncheni gyakorlat akadémikus, részletező előadásmódja helyébe a kontúrvonalak egységesítőbb, egyszerűségükben is nagyvonalú stílusa lép. Utolsó éveiben rengeteg pasztell képet fest, ezek közül is kiemelkedik önarckép sorozata (Önarckép zöld sállal és pipával, Vörös sapkás önarckép)

A firenzei Uffizi Képtár a „Világhírű művészek arcképcsarnokába” egy önarcképét kéri. 1927. Utolsó önarckép. Az utolsó évek ismétlődő rosszullétei után november 25-én tüdőgyulladásban meghal.

Kaposváron tiszteletére Rippl-Rónai művészeti díjat alapítottak, és névadója a megyei múzeumnak is.

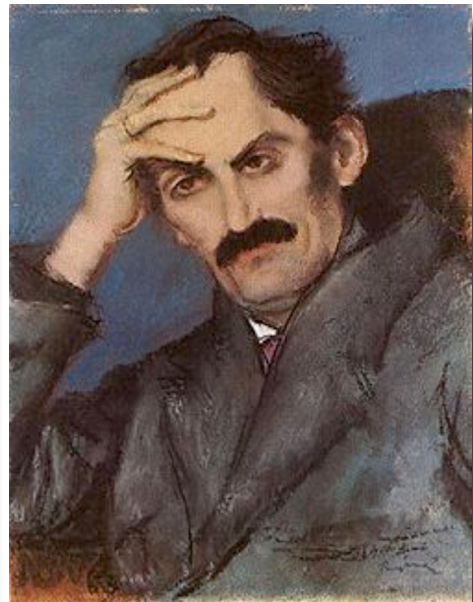

Amikor az ember visszaemlékezéseiből él

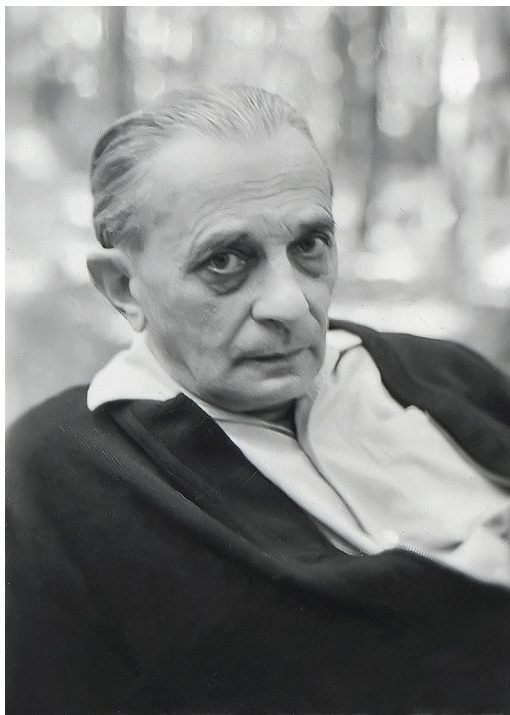
Apám és Piacsek bácsi vörösbor mellett

Babits Mihály

Vörössapkás önarckép

125 éve született

LENGYEL JÓZSEF

SZIBÉRIAI JEGYZETEK **Utolsó erőfeszítés (Makarovo 1950.)**

Mindent, egyszerre, egy mondatban volna jó elmondani. Mint egy szimfónia fel-sikoltó hegedűi, vagy az „Über allen Gipfeln ist Ruh”. De ez lehetetlen, mert egy hosszú élet minden tanulságát és minden tanulság nélkül való voltát és nemcsak az eredményt, hanem az utat is le kell írni. Egy, egyetlen hosszú, hosszú könyvet kezdek el úgy, hogy befejezetlensége hozzátartozzon a stílusához: befejezhetetlen, mint maga az élet, mint az én életem: e meg nem írt könyveim egész sora itt mint jegyzet álljon, de nem mint előkészület jövő könyvekhez, hanem mint partra vetett deszka hajótörés után. Nincs időm várni. Nem várhatok, míg könyvtárakból én vagy fiatal értelmes titkárom kiássza az anyagot Attiláról (kínai és mongol forrásmunkákat), hogy én egyetlen drámában megmutassam a hatalomra éhes egyén prototípusát és egyben az egész európai középkor és európai keresztény kultúra kulcsát: a népvándorlást. Nincs időm várni, míg nyugalmasabb időben megírhat-

nám a Fehér temető filmszcenáriumát; nemcsak nyugalmas időt nincs időm várni és remélni, de még csak egy nyugalmas szobát se, ahol emlékezéseimet megírnám. Érdekes fejezet volna: hogyan éltem egy izbában, ahol két kutyán, egy macskán kívül még csirkék, egy malac, Moska és egy újszülött kis bikaborjú is lakott három felnőttel és két gyerekkel együtt. Man muss aus der Not eine Tugend machen, és íme leírom, amit talán egy tudós se figyelhetett meg, mert nem élt egy szobában a borjakkal. Miska egy szép tarka kisborjú, május 22-én született, este. A háziasszony rögtön elválasztotta az anyjától és mivel hideg volt az idő, rögtön behozta a házba. A kisborjú sohase szopott, mindjárt vederből itatták. Itatta a háziasszony május 22-én este, május 23-án reggel, aztán elment munkába, és a kisborjú kötélre kötve ugrált egész nap. Estefelé megjött a háziasszony, csörömpölt a veder, és a kisborjú elbőgte magát: tejet kért. Már ismerte a veder hangját. Az úgynevezett Pavlov-féle reflex már kiváltódott a másfél napos borjú agyában. És azután is csak akkor bődült el, ha a háziasszony vödre csörömpölt. Ugyebár érdekes? Pszichológia. De nem kevésbé érdekes, hogy november elején a szép tarka Miska éhen döglött, mert a gazdájának nem volt mivel etetni. Ugyebár ez is érdekes? Politika. Mert ez a május és november, 1950 májusa és novembere Szibériában, Makarovo faluban, ahol én mint száműzött kénytelen vagyok élni és meghalni. És ahol félnem kell, hogy egyáltalán írok, félnem kell, hogy ezt a füzetet elkobozzák, és anélkül hogy a vizsgálók elolvassák, feltétlenül megsemmisítik. Pedig számomra ez a füzet az egyetlen kötelék a világhoz. Valamikor talán meglelik ezeket a feljegyzéseket és akkor az én életem, életem tanulsága - s mint már írtam, tanulság nélküli valósága (egy ilyen könyvben az ismétlések sajnos elkerülhetetlenek) - tovább él és hat a világban. A házigazdám már felkeltek, a kisgyerek sír, eloltom a lámpát, spórolni kell a petróleummal, a decemberi sötétség ügyis sok petróleumot fogyaszt. És az előszó körülbelül kész is.

Voltam szegény és gazdag. Falun születtem, nagyvárosokban éltem, és itt a szibériai tajgában kell meghalnom, ha valami csoda nagyon gyorsan nem segít. Láttam városokat, Velencében ott ültem abban a kávéházban, ahol vagy száztiz év előtt Stendhal olvasta az újságot, hogy Napóleon újra Franciaországban van, voltam északon, ahol fenyőfa csak védett völgykatlanban nő, és negyven év alatt nő embermagasra, de nemcsak a Szent Márk teret láttam, azt a csodálatos proporciójú épületet, melynek a San Marco és a Dózse-palota csak pillérei és az ég a kupolája, nemcsak a sarkövi hegységek holdkős-képeire emlékszem és az északi fény színes égi orgonájára, hófuvatagok hangtalan fényzenéjére; láttam én, ahogy az ellopott „pajka” kenyérért a tolvajt halálra tiporták, láttam embereket, akik a szemétdömbben ülve kerestek élelmet, láttam kaviárzabáló úri csürhét a berlini orosz követség estélyén, láttam tengert, és turistáskodtam az Alpokban, de mindez nem fontos, és talán tanulság nélkül maradt volna, ha nem lettem volna hittel, meggyőződéssel Saulus, ha nem lettem volna büszke, hogy „kíméletlen jóratörekvő” vagyok. Ma mindennek mindkét oldalát látom és adva minden lehetőség, hogy bölcs legyek. De bölcs vagyok-e? Tapasztalni - nem jelent: tudni, a tudás még nem élet. „Szeresd

felebarátodat mint tenmagadat”, tán ez mindenek végső értelme. De mégis, magamat jobban szeretem, mint felebarátomat...

A nagy tapasztalat és főképp a tapasztaltak pontos leírása és a helyes következtetés most, öregségemre, úgy látszik, a legfontosabb és legfőbb. Ifjúkoromban mást, a fiatalság töretlen energiáját tartottam legfontosabbnak: egyetlen pillantással a dolgok mélyéig hatolni, a Pascalok és Mozartok lebegtek előttem. De zenész és matematikus lehet „Wunderkind”, mert minden empiria nélkül belülről, intuícióból érti meg a mély összefüggéseket. Shelley, Lermontov, Petőfi nem gyerekek, ifjak, költők. De nincs Wunderkind regényíró, nincs Wunderkind orvos, ehhez empiria, tapasztalat kell. A kérdés: mennyire értjük a tapasztalat szavát. „Nur hinein aus volle Menschenleben...”

De mivel kezdjem. Emlékezőkkel, szép nyugodtan, gyerekkoromtól kezdve. Vajon eljutok-e a mai napig? Egy szibériai kolhoz leírásával, mert ma Szibériában egy kolhozban kell élnem és nem élnem? De mennyi minden történt, míg idejutottam. A szerelemről írok? Ehhez is az egész életemet kell leírni. A Saulus-korszakot részben megírtam a Visegrádi utca című könyvemben. Valahol van egy német nyelvű kézirat. „Berlin 1930, oder die Demokratie”, egy kis töredék gyerekkori emlékezést majd idekapcsolok, és most próbáljuk meg a Fehér temető megírását. Vagy nem, ma nem bírom szimpatikusnak festeni a hősnőt. Kezdjük a másikat: Isten ostora.

Íme, ma, 1950. december 31-én, ahogy tudtam, megírtam Attilámat. Nyolcszor kel-lene átírni, hogy tökéletes legyen. Az kevéssé aggaszt, hogy igaz-e, hogy a kínai falat Attila korában kezdték-e építeni. Ha nem kezdték még el: egy ilyen történelmi helyzet kell hogy felvesse a szándékot. Ugyanígy a puszkapor feltalálása. Az se nagy baj, hogy csak a végén emlékeztem Velence elődjére és Aquileiára, s nem vagyok biztos abban, hogy Aetius volt-e a római vezér neve. Baj, hogy Róma letűnése nem látszik, baj, hogy nincs női alak, és Krimhilda is epizodikus. Baj, hogy a kép sok helyen hosszadalmasan magyaráz. Helytelen filmszempontból, hogy Priscos Rhetor beszél az üzбек vezér balsorsáról, világos, hogy meg kell egy képben mutatni. Baj, hogy nem olvastam Thierry Attila-monográfiáját, sőt Herczeg Ferenc Bizáncát sem. De nem volt időm várni, és még papírom sincs átírni, amit már leírtam. 1950-ben megint nehéz papírt találni a Szovjetunióban. Pedig többet gyártanak, mint azelőtt... Csak nekem - akinek két tiszta oldala maradt a füzetében, csak nekem nincs. S tényleg, ha barátaim nem küldenek füzetet, a kolhozi könyvelőség számtalan mindenféle blankettájából még igen sokáig írhatok, ha erőm és a körülmények 1951-ben nem teszik ezt lehetetlenné.

És még az Attilát is átírom. Ha lehet, nyolcszor...

És reggel, 1951. január 1-jén itt sokan számolják, hogy íme Moszkvában csak most mennek haza a mulatságból, és Londonban épp most koccintanak. De Londonban aligha akad valaki, aki arra gondol, hogy Szibériában már reggel van. A szeren-

csétlen többet gondol, mint a szerencsés, a reménytelen szerelmes többet, mint akit szeretnek. Csak a börtönőr gondol többet a szökésre, mint a bebörtönzött. A rabok jobban alszanak, mint öreik... amiért adjunk hálát a Teremtőnek!

Egy szót se kell változtatnom a másfél év alatt írottakon. O. itt van. És most is úgy érzem, hogy tudatom és tudatalattim nem cáfolják meg, hanem kiegészítik egymást. Igazak voltak a szerelmes levelek és jogos a féltékenység... Amit álmodtam, és hogy mégis eljött hozzám: ez mindent megtisztító legfőbb bizonyíték.

Bár... most, hogy itt van, sokszor, nagyon sokszor kínlódom és kínzok...

Idejönni nagy hőstett volt, „podvig”, ahogy az orosz mondja, de mint aki igen nagy súlyt emel, megszakad, úgy az is, aki igen nagy áldozatot hoz, morálisan megszakad, és elveszti erejét. O. itt van, és elvágyódik innen tőlem... Tőlem! Ez a súlyos ütés, sértett hiúságom bizony engem se tesz se jóvá, se igazságossá, se kellemes házastársá. Ő hősiesen küzd, anyagi nehézségekkel dolgozik, többet, mint kellene, de folyton dolgozik, nem akar szabad időt, gyűlöli ezt a szibériai tájat és valahogy engem is. Sajnál, de néha megvet... mintha erőszakkal cipeltem volna ide (ez részben igaz is, akaratom vonszolta levéllel, rágondolással), és amikor ideért, rögtön kijelentette, hogy valami törés van a lelkében. És én, aki érzem azt, sokszor kínzom ezért, bosszút állok.

És mégis én tudom, hogy ő minden a számomra, hogy én nem tévedtem, és tudom, ő se tud elmenni tőlem, és ha elmegy, nem talál nyugalmat.

Az, hogy most, sötét januári reggelen - mikor még mindenki alszik és kinn 50 fokos hideg szorítja jégpáncélba a világot - mindezt leírom, nyugodtabbá és igazságosabbá tesz. Bizony, nagyon nehéz itt élni. Én kénytelen vagyok itt lenni - nekem könnyebb. De ő önként jött... Egy nagy pillanatban feláldozni az életet; „a gyors hőstett”, mint Dosztojevszkij nevezi, könnyebb, mint egy nagyon szép asszonynak itt sápadni, öregedni, a szép szőke óriási hajfonatait nézni, ahogy nap nap után vékonyodnak.

Az itt írottakból csak az Attilát olvasom-fordítom oroszra neki. A többi majd más-kor, mikor ez nem lesz fájdalmas, vagy ha megint szép és ragyogó lesz az élete és újra fiatalodni fog.

Ő még inkább pesszimista mint én. És az egészsége is gyengül, és együtt épp most már 100 évesek vagyunk. 45 és fél ő, 54 és fél én. Fiatal embereknek bizonyára nevetségesnek tűnik, hogy a szerelem ilyen nagy szerepet játszik ilyen öreg korban. Mikor 18 éves voltam, a 30 évest öregembernek tartottam. Most annyiban vagyok öreg, hogy tudom, kevés időnk maradt, hogy a jövő kétséges, a halál biztos és gyorsan, gyorsan kellene változás és egy szép nyugodt öregkor, egy kandalló, égő fahasábok, kényelmes karosszék, virágok és egész gyöngéd, igen halk szerelem és félelem nélküli biztonság: mi élünk, még sok hasznosat dolgozunk, és ezért élhetünk, és jó, hogy élünk. Megpróbálom O. múltját megírni. Erre is régen készülök...

120 éve született

SZERB ANTAL

Szerb Antal Irodalmi jelentőségén túl

Szerb Antal kiemelkedő irodalmi jelentőségén túl, feltétlenül beszélnünk kell irodalomtörténeti munkásságáról. A Világirodalom története c. munkája alapmű. Ennek Bevezetőjében maga Szerb Antal írja: „Könyvemben ötven év múlva az lesz érdekes, ami addigra elavul benne, az, ami a mai felfogásra jellemző.” A Magyar Irodalomtörténet c. munkájának bevezetőjében pedig megfogalmazza az irodalomtudomány szellemtörténeti háttérét: „Az eszme- és stílustörténetet és azt az előkészítést a megértő intuícóra, amelyet az eszmék és formák mivoltának az ismerete ad, nevezi az irodalomtudomány együttvéve szellemtörténetnek.”

Poszler György ide vonatkozó írásának egy részét idézve:

„...A fogalmazás esszéisztikusan könnyed, ám teoretikusan pontos. Az eszmétörténet és a stílustörténet a nagy német szellem-történeti korszakmonográfiák elméleti-módszertani alapja. A megértő intuíció pedig ismeretelméleti megfontolás. Megérteni, nem megmagyarázni, vallja – a pozitivizmussal szemben – a szellem-történet. Intuitíve, tehát hirtelen lényeglátással megérteni, nem analitikusan, tehát elemző következtetéssel megmagyarázni, vallja – a pozitivizmussal szemben – a szellem-történet. A fiatal szerző ezeket jól, alapvető ismeretként és szilárd meggyőződés-ként tudja. Hiszen pályája – legalábbis első szakasza – a szellem-történet, a szinte ortodox szellem-történet jegyében bontakozik. Első nagy esszé-tanulmánya-itól, a húszas évek közepétől első nagy monográfia-szintéziséig, a harmincas évek közepéig. Vagyis éppen az előbbieken idézett Magyar irodalomtörténetig. Ekkor azonban – egy irodalomtörténeti szintézis megalkotásához – a szellem-történet nem kielégítő, azaz módosítandó, és nem elegendő, azaz kibővíthető. Erről azonban valamivel később. Előbb magáról a szellem-történetről valamit...A végső cél az egységes, univerzális történelem szemléletének és tudományának megalkotása. Ez szellem-tudomány és szellem-történet. Mert annak a tudománya és története, amit az emberi szellem alkotott. Amin rajta van e szellem kézjegye. Amiről leolvasható e szellem minősége. Éppen mert az emberi szellemről van szó, új módszertan szükségeltetik. A szellem tanulmányozásának módszertana nem lehet a természet tanulmányozásának módszertanával azonos. Tehát el a természettudomány módszertanától és fogalomrendszerétől. Önálló, elkülönülő módszertant és fogalomrendszert kell teremteni... Meg kell szüntetni a szellem-tudományok kisebbértékűségi komplexusát. Analízis helyett intuíció kell. Távolságtartó tárgyilagosság helyett beleélő alanyiság. És nem induktíve közelíteni a résztől az egészhez. Hanem deduktíve közelíteni az egésztől a részhez.

Így ragadható meg az egységes szellem egységes történetének az alapegysége, a koronként változó, de az adott korban minden szellemi jelenséget átfogó korszak. Minőségei szellem-történeti típusokban rajzolhatók meg. Ebből nő ki az irányzat egyik legfőbb metodikai-stiláris törekvése, a nagystílus szellem-történeti tipológia, tipológiateremtés. A korszak megragadása és a tipológiateremtés pszichológiai alapon is történik. Sajátos szellem-tudományi pszichológia alapján. Amely a távolságtartó tárgyilagosságból fakadó pozitívista magyarázatot beleélő alanyiságból fakadó szellem-történeti megértéssel helyettesíti...”

(Szerk.)

Szerb Antal

A SZERELEM A PALACKBAN

Lancelot, a lovag, akit nem érhet semmiféle gáncs, Chatelmerveilnek, Klingsor varázsló várának a vendége volt. Vacsora után voltak, Klingsor a legjobb borait hozatta fel előkelő vendége tiszteletére. Kettesben iddögáltak az irdatlan nagy terem közepén.

– Nem udvariasságból mondom, – szólt Lancelot, – de ilyen jó bort nem emlékszem Itthoni termés, – mondta szerényen a varázsló. – Kár, hogy olyan kevesen isznak belőle. Bizony, kedves öcsém, nem is képzeled, milyen elhagyott vagyok. Esztendőszámra nem jön hozzám látogató. Úgy élek valósággal, mint egy remete.

– Nem lehet csodálni, mindig mondtam neked, minek üzöl ördögi mesterségeket. Azért nem meri egy úriember se betenni ide a lábát.

– Ugyan kérlek, az én varázslataim! Rég felhagytam már azzal az unalmas foglalkozással. Minden félreértésen alapul, amit rólam beszélnek. Hidd el, tisztára jóakaratból történt, hogy annak idején elraboltam az Orilous menyasszonyát, meg hogy a Meliacansot teknősbékává változtattam, amikor a Szentföldre akart menni, meg mindezek a históriák.

Lancelot készséggel el is hitte. A varázsló, amint az éjszaka növekedtével mindjobban felébredt fáradt közönyéből, egyre rokonszenvesebb lett. Mélyenülő két szeme csupa ragyogó okosság volt, szava csupa öreg bölcsesség.

– Derék ember vagy te, Klingsor bátyám, én mindig mondtam, – szólt Lancelot és megölelte a varázslót.

Klingsor efölött való örömeiben még jobb bort hozatott fel, ebből még nem adott senkinek, szinte maga is meg volt hatva, amint reszkető kezével maga töltötte a kelyhekbe. A bornak csodálatos színe volt. Lancelot felállott, arca komoly és gyönyörű lett, amint mondta:

– Klingsor, most már itt az ideje... ezt a kelyhet az én magas úrnőmre, Guinevere királynéra!

Kiitta és hosszasan maga elé meredt. A varázsló ismerte ezt a tekintetet. Tudta, eljött a pillanat, amikor a szerelmes lovag vagy könnyekre fakad és kiönti szívét, vagy pedig kitepi a varázsló szakállát. Hogy ez utóbbinak elejét vegye, teljes erejéből visszaszorította a száraz köhögést, ami a torkát fojtogatta és áhítattal kérdezte: – Ó, hát a világszép Guinevere királyné a te hölgyed? Talán most is az ő szolgálátában jársz?

Tudta jól, hogy Guinevere Lancelot hölgye. Abban az időben még nem találták fel a diszkréciót és a nevezetesebb szerelmekkel országról–országra házaltak a lantosok. Különbben neki igazán mindegy volt, akár Guinevere, akár Viviane, nem lévén már érzéke a női nem iránt.

Lancelot ajka körül finom, átszellemült mosoly játszott, szinte el akart repülni az ajkáról, amint felelte:

– Hét esztendeje minden utam az ő szolgálatában áll. Bizonyára hallottál egy és más viselt dolgomról. Igaz, hogy az emberek szeretnek mindent felfűjni. Most is éppen egy sárkány ellen vonulok, aki multkor Szent Mihály éjszakáján berepült a királyné kincsesházába és ellopta a felét annak a pár cipőnek, amit a királyné a férjétől, a dicső Arthus királytól kapott, amikor az visszajött írországi hadjáratából. Hallatlanul szemtelen némely sárkány. A királyné engem bízott meg, mint leghívebb lovagját, hogy visszaszerezsem. Mégis, más kezében nem szívesen látná a cipőjét, hisz ez érthető, úgy-e?

A varázsló ábrándosan mondta:

– Hát ilyen nagy a szerelem... akkor te nagyon boldog lehetsz.

Lancelot felháborodott.

– Én boldog? Cipelem magammal a gyötrelmet és néha lefekszem a földre, úgy üvöltök. Napjaim kétharmadát aktív boldogtalansággal töltöm, maradék harmadában pedig csodálkozom, hogy hogy is bírom elviselni.

– Hát... akkor azt kell gondolnom, ne haragudj, hogy a királyné nem szeret téged.

Lancelot felugrott, kardjára csapva.

– Hát mit gondolsz, vén gazember, kehesek atyamestere! Hogyan is szeretne engem Guinevere királyné, aki Arthus király felesége! Ő a legszentebb asszony azok közt, akik valaha rácáfoltak Éva anyánk természetére.

A varázsló bocsánatkérő szónoklatot akart kivágni, de kitört belőle a régóta visszafojtott köhögés. Szeme majd kiesett és közel volt, hogy leforduljon a székről. Lancelot, megfélemlítve a sérelemtől, segítségére sietett, püffölte a hátát és vígasztalta.

– Látod, látod, – mondta, – nem elég, hogy addig rakoncátlankodtál a férfiaságod ékével, amíg el nem vették tőled: vigyázz, nehogy a nyelveddel addig rakoncátlanokdj, amíg magad leharapod.

A varázsló nemsokára magához tért, bevezette Lancelot-t a hálótermébe és nyugodalmat kívánt. Lancelot felsóhajtott a «nyugodalmat» szóra, azután buzgó imában kérte a mennybélieket, hogy őrizzék meg Guinevere királynét és lefeküdt.

Klingsort ezidőtájt krónikus álmatlanság gyötörte. Elővett egy könnyebb arab varázslókönyvet, hogy elűzze az éjszaka unalmát, de sehogysem érdekelte, amit olvasott. Ha eszébe jutott Lancelot sorsa, a szeme megtelt könnyel és végül is sírva fakadt. Az öreg varázsló alapjában véve igen jóindulatú ember volt és Wolfram von Eschenbach épúgy félreismerte, mint a középkoriak általában. Az Orilous menyasszonyát csak azért rabolta el, mert tudta, hogy Orilous goromba fráter, aki, ha különböző lovagi harcok után végül elnyeri a hölgy kezét, minden megmaradt harci kedvét az asszonyon fogja kitölteni, megveri napjában kétszer, reggeli és estebéd után és egyszer még a csuklóját is kifecamítja. Ami pedig a Meliacans-észet illeti, csak azért változtatta a lovagot teknősbékává, mert tudta, hogy ha az illető elmegy a Szentföldre, menyasszonya meg fogja csalni egy zsidó harisnyakereskedővel.

Lancelot-n nagyon megesett a szíve. Megfoghatatlan volt előtte, hogy valaki eny-

nyire szenvedjen a szerelem miatt. Ifjúkorában ugyan ő maga is sokat nyájaskodott az asszonyokkal; de amióta egy zordon férj oly kegyetlen és ma már pirulás nélkül le sem írható módon állott bosszút rajta, már el is felejtette, hogy mi a szerelem és határozottan jobban érezte magát nélküle.

Mégis sokáig habozott, segítsen-e Lancelot-n. Tudta, hogy a világ ezt a cselekedetét is félre fogja magyarázni és esetleg maga Lancelot is kitépi a szakállát. De ez sem tudta visszatartani, a szánalom mindennél erősebb volt benne.

Kikereste műszerei közül a csoda-harapófogót és a kék szemüveget, amellyel meg lehetett látni szellemi lényeket. Majd levette a cipőjét és beosont Lancelot szobájába.

A szobában kis mécses égett. Klingsor a bűvös szemüveg segítségével átlátott a takarón, az ingen, a bőrön, bele Lancelot testébe és figyelemmel kísérelte a kis életszellemelek pajzán játékait, amint a vérerek labirintusain kergették egymást fel-alá. Sokáig tartott, amíg a Szerelmet megtalálta közöttük. De végre rálelt: ott ült a Szerelem lovagló helyzetben Lancelot hátgerincén és egy kicsi tollseprűvel csiklandozta. Azután elúnta ezt a játékot, ügyesen bebujt a tüdő lebernyegei közé és összeszorította a lovag szívét. De ezt is régi tréfának találhatta, mert beült az aortába és a vér folyamán felszállította magát az agyba. Itt egy ideig babrált a finom tekervények között, kivett mindenfélét a fiókokból, meg visszatette, azután belezavarodott a vonalkák rendszerébe, ásított egyet és Lancelot száján át kiugrott az ágyra. Leült az ágy szélére, lábát lóbálva és kis tükörben nézegette magát, mert a Szerelem nagyon hiú. Pedig nem volt szép a Szerelem: sovány volt és sápadt, nyugtalan és idomtalan és a sok erőlködéstől kidagadtak az erei. De ő nem látta, hogy milyen csúnya, mert köztudomású, hogy a Szerelem vak.

A Szerelem az ágy szélén ült – ez volt az alkalmas pillanat. Klingsor gyorsan fogta a harapófogót és nyakoncsípte vele a Szerelmet. A Szerelem sikított egyet és elejtette a tükört.

A hangra az éberén alvó Lancelot felébredt, egy pillanat alatt talpon volt, kezében vánkosa alá rejtett kardja és rárohant Klingsorra. Mikor észrevette, hogy Klingsorral áll szemközt, zavartan és gyanakodva leengedte kardját.

– Te vagy az, Klingsor? – Nagyon restelte, hogy ilyen kellemetlen helyzetbe hozta házigazdáját.

– Igen... erre jártam... gondoltam, megnézem, hogy alszol.

– De minek az a harapófogó a kezében?

valami féreg zavarná az álmodat, hogy megfoghassam.

– Ahhoz neked ekkora szerszám kell? Nekem egy darab papír is jó.

– Én nagyon undorodós természet vagyok.

– És fogtál legalább valamit?

– Igen... de egészen jelentéktelen.

És megmutatta a Szerelmet.

– Pfuj, de csúnya, – mondta Lancelot és kissé gyanakodva visszafeküdt.

Klingsor is visszatért szobájába. A Szerelmet begyömöszölte egy palackba, gondo-

san bekötötte pergamenpapírral és cukorspárgával és a pergamenre rárajzolta Salamon király pecsétjét. Azután egy kis vignettát ragasztott az üvegre, ráírta: Amor, amoris, masc. és beállította a polcra, a többi, szellemet tartalmazó palack közé. A Szerelem úszkált körül a spirituszban, mint egy bánatos béka. Klingsor meglege- detten feküdt le.

– Vajha minden nap egy ilyen jó cselekedetet hajthatnék végre, – sóhajtotta áhíta- tosan és nemsokára el is aludt.

Lancelot másnap csodára ébredt: a nap már magasan állott az égen. Úgy megdöb- bent, hogy sokáig mozdulatlanul feküdt az ágyában. Hét esztendő óta minden nap hajnalban ébredt és rettenetes izgatottsággal ugrott ki mindig ágyából. És ma szinte nem is volt kedve felkelni, nagylassan öltözött és fűrtjeinek a rendbehozására alig vetett gondot. Megborotválkozni pedig egyáltalán nem borotválkozott meg.

– A sárkánynak így is elég elegáns vagyok, – gondolta magában.

Azután lement reggelizni. Klingsor nagy örömmel fogadta.

– Hogy aludtál, mit álmodtál? – kérdezte.

– Mit is? Ja igen, elvesztettem a sarkantyúmat, egy sáros réten.

– Kár. Mert az első álom, amit idegen helyen álmodsz, be szokott teljesedni.

– Az baj lenne. Tudod, a mai búzáarak mellett a birtokaim sem hoznak úgy, mint azelőtt és nem szeretem a fölösleges kiadásokat.

– Jobb lett volna, ha a szépséges királynéről álmodsz.

Lancelot elsápadt. Csakugyan! Hét esztendő óta minden éjjel Guinevere király- néről álmodott. És ma... reggeli imájába sem foglalta gyönyörű nevét, egyszerűen azért, mert imádkozni is elfelejtett. Már egy órája ébren van és ha a varázsló nem szól, eszébe sem jut Guinevere királyné.

Szórakozottan búcsúzott el Klingsortól és megindult a kanyargós hegyi úton lefelé. Klingsor sokáig integetett utána.

– Még nem boldog, – mondta szakállát símogatva. – Még nem tudatosodott benne az örömteljes változás. De idővel bizonyára áldani fogja öreg emlékezetemet.

És zokogott a meghatottságtól.

Lancelot hosszú ideig gondolataiba mélyedve kocogott az országúton. Az út egy kis bükkösbe kanyarodott be. Egy asszony jött vele szemben az úton, számaron ült, előtte és mögötte sok szép kenyér volt a számar hátán. Bizonyára pékné.

– Adjon Isten, – köszöntötte illedelmesen Lancelot. Gáncsnélküli lovag lévén, elve volt, hogy mindig előre köszönt a nőknek, még a polgárasszonyoknak is. A pékné viszonzta a köszönést.

A pékné nem volt csúnya, sőt a maga polgári, vaskos módján oly jóízűnek látszott, mint a kenyerei.

– Ugyebár, Amalasanthának hívnak téged, – mondta Lancelot, – boldogult nagy- atyád püspöki ostyasütő volt és mult húsvétkor három gyertyát ajánlottál fel, hogy színről–színre láthasd egyszer Gábor arkangyalt?

– Nem, – felelte az asszony.

– Hát akkor egyszerűen Merethének hívnak, négy gyermeked közül kettő fekete-

himlőben halt meg, de a harmadik gyönyörű és a boltotok felett a cégér kék sündisznót ábrázol és szeretsz pisztrángot enni?

– Nem, – felelte az asszony.

– Most már eleget nyájaskodtunk, – mondta Lancelot. Leszállt a lóról, az asszony szamarát egy fához kötötte és az asszonyt leemelte a szamarról. A kenyerek kétoldalt ott maradtak.

Egy idő múlva visszatértek az országútra, Lancelot felemelte az asszonyt a szamarára, a kenyerek közé, eloldotta az állatot és útnak indította. Egy ideig barátságosan integetett utánuk, azután felült a lovára és ő is továbbment.

De alig ment ötszáz lépést, megrántotta lova száját és állva maradtak, földbe cövekelve. Lancelot egy ékes kendővel törölgette homlokát, amelyről csorgott a hideg veríték.

Most eszmélt rá.

– Minden látszat arra vall, – mondta halkán, – hogy más nőt is megkívánok, mint a mennyei Guinevere királynét.

Egy óra hosszat állt egyhelyben, elmélkedve, hogy mi lehet a magyarázata ennek. Közben borzalommal látta, hogy elméjében újra és nem éppen kellemetlen módon, megjelent a pékné, majd mások is, egy kapitány özvegye, két szüretelő lány, egy tisztátalan személy és Guineverének három szobalánya. Csak a királyné nem jelent meg. Súlyos mélabúban folytatta az útját napestig. Ebédelni is elfelejtett. Napleszálltakor egy kedves kis városban lovagolt keresztül, ahol szép, magastetős vendéglő állt, a Jeles Griffről elnevezve. Szívesen betért volna vacsorára, de akkor nem találta volna meg a sárkányt, aki a sötétség első óráiban szokott kijönni a barlangjából, hogy vizet igyék.

Majd zordon erdőbe ért, ahol a fák különös alakja, sötétzöld sziklák és ijesztő légbeli kiáltások mind a veszedelem közeledtére figyelmeztettek. Kezeügyébe igazította a lándzsáját és ösztönében bízva, arra lovagolt, amerre a zordonság növekedni látszott. Csak azon csodálkozott, hogy nem találkozik pásztorokkal és hegyi öregekkel, akik intik, hogy ne menjen tovább.

Az út meredek volt és Lancelot-t az éhség gyötörte, egyre türelmetlenebb lett. Végre nagy halom embercsontra bukkan. A következő kanyarodónál elébe is tűnt a barlang. Formája a hozzáértők számára félreérthetetlenül elárulta, hogy sárkányok számára készült. Lancelot, kezében előrefeszített lándzsával, amelyről előzőleg gondosan leszedte a kis angol lobogót, óvatosan közeledett.

De ki írhatja le felháborodását, mikor a barlang száján egy nagy táblát pillantott meg, amely cifra barát-gót betűkkel közölte, hogy a sárkány elköltözött és ezidő szerint a Halott Hegységnek Farsangi Fánk nevű csúcsa alatti barlangban lakik.

Lancelot jól tudta, hogy a Halott Hegység ettől a helytől körülbelül húsz mérföldnyire fekszik északra, közben több igen meredek hegylanc van és három rendkívül rosszhírű hágó, ahol a rablók elevenen szokták megnyúzni az utasokat, úgy, hogy az utazás, a kor közlekedési viszonyai mellett, egyáltalán nem volt kényelmesnek mondható.

Hümmögve visszafordította lovát és a Jeles Griffben szállt meg éjszakára. A vacsorát apróra vagdalt fehér csirkehússal kezdte, azután megevett egy nagy pontyot, majd pedig egy igen ízes, fűszeres borjúcombot, különböző helybeli tésztákat és egy kosár nagyon szép almát. A borral is meg volt elégedve. Legnagyobb megdöbbenésére egyáltalán nem érezte magát boldogtalannak.

A boldogtalanság másnap reggelre sem jött meg. A nap süttött, az ablak alatt kolompszóval kedves tehenek vonultak ki a rétre, megnyugtató trágyaszaggal töltve meg a szép világot, a reggeli ital (enyhe ürmös) és az utána következő nyúlpástétom is igen kellemesek voltak. Lancelot ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy egy tóban megfürödjék és azután aludjék a fűben.

Akkor eszébe jutott a sárkány, a három hágó a rablókkal és a vitézi élet egész sötét kényelmetlensége. Néhány óra hosszat nehéz küzdelmet vívott magával.

Végre délfelé felhúzta a csizmáját és így felszerelve, nagyot dobbantott a lábával:
– Hát nem!

És megindult vissza Carreolba, a királyné félpár cipője nélkül és a sárkány vígan élt tovább barlangjában, a «Farsangi Fánk» nevű csúcs alatt.

– Végére a sárkány is ember, – gondolta.

Agyát különös tompaság fogta el. Egy új világban élt, ahol minden kedves és barátságos volt és éppen ez volt a félelmetes és érthetetlen. Ebben az új világban olyan reménytelen volt a tájékozódás, hogy inkább beszüntette a gondolkozást. Úgy érezte magát, mint aki nagyon sok sört ivott. Nem egészen ok nélkül, mert útközben minden fogadóban felhajtott egy korsó sört.

Igy érkezett meg Carreolba, hol Arthus király abban az időben az udvarát tartotta. Megtisztálgodott az út porától és a királyné magas színe elé akart járulni. De alighogy kilépett szállásáról, Gaveinbe ütközött, aki izgatottan közölte vele, hogy döntő fontosságú lovagi torna folyik Wales és Cornwall között, a féldió 2:2, és magával hurcolta Lancelot-t. A mérkőzés után bankett volt a győztesek tiszteletére; Lancelot éjfél utánig ottelejtette magát és így csak másnap délelőtt jutott eszébe, hogy jelentkezzék a királynénál.

Mire a palotába ért, a királyné hölgyeivel már kísért a parkba. Szerencsére Lancelot jól ismerte a királyné sétájának útirányát, gyorsan amögé a hársfa mögé sietett, ahonnan az évek során kifejlődött udvarias szokás szerint, mintegy véletlenül elő kellett bukkannia, mikor a királyné arra sétált.

Kissé későn érkezett, a királyné már jött a hársfa-sorban, úgy, hogy elbujása a fa mögé, amit rögtön nyomon követett előbukkanása, szinte üres formaságnak látszott. Letérdelt a királyné elé és megcsókolta ruhája szegélyét. A királyné arcán bizonytalan mosoly játszott és késlekedett azzal, amit ilyenkor mondani szokás: – Kelj fel, jó lovag! – Úgy, hogy Lancelot elfáradt a térdeplésbe és valami ingerültség vett rajta erőt.

– Azt mondják, már tegnap a városban voltál, – mondta Guinevere egyszerre.

– Valóban, úrnóm, – felelte Lancelot elpirulva.

– Igen? Hát akkor kelj fel, jó lovag! – mondta a királyné, de olyan hanghordozás-

sal, hogy a konvencionális mondat gorombaságnak hatott. Lancelot zavarban volt. Főképp az zavarta, hogy a királyné haragját olyan távolról szemlélte, mintha nem is ellene irányulna.

– Asszonyom a távollétem alatt még szebb lett, mint azelőtt volt, amennyiben ez lehetséges, – kockáztatta meg ügyetlenül és anélkül, hogy a szíve a torkába szökött volna Guinevere megnövekedett szépsége láttán. Mert a királyné kétségkívül nagyon szép volt, de valami kis szörnyeteg a fák mögül azt súgta Lancelot fülébe: hát aztán!

– Ebből is látom, hogy sosem tetszettem neked, – mondta Guinevere nem egészen logikusan. – Egyáltalán nem értem a viselkedésedet. De hagyjuk. Fődolog, hogy elhoztad a cipőmet. Add ide.

– Igenis, asszonyom, – dadogta Lancelot. – Illetve, azazhogy a cipőt otthonfelejtettem a szállásomon.

– Otthonfelejtetted? – kérdezte Guinevere hihetetlen magasra emelve a szemöldökét.

– Tulajdonképpen precízebben nem is otthon, hanem...

– Hanem?

– Tudniillik útközben kiraboltak...

– Téged, a gáncsnélküli lovagot?

– Már úgy értem, kártyázás közben. Kénytelen voltam a cipőt zálogba adni egy izmaelitának.

– Hány feje volt a sárkánynak? – kérdezte hirtelen a királyné.

– Csak egy, – mondta Lancelot büntudatosan.

– És te azt se vágta le! – kiáltotta a királyné.

– Nem. Ugyanis a dolog úgy volt, hogy...

De nem magyarázhatta meg. A királyné kimondhatatlan megvetéssel végigmérte, majd fejét hátravetve, gyors lépésekkel eltávozott, maga után vonva udvarhölgyeit. Lancelot ott állt behúzott nyakkal. Elvesztette a királyné kegyét! Várta a villámcsapást, várta, hogy megnyílják lába alatt a föld. Várta, hogy lelke sisteregve és szikrázva kettészakadjon a leírhatatlan fájdalomtól. De a villám nem sújtott le, a föld és a lélek nem hasadt meg. Az új világban, ahol Lancelot most volt, úglátszik, nem voltak villámok, csak kicsi mókusok a fákon és fecsegő patakok a fák alatt és belül a sörivők boldogsága. Rettenetes volt.

Este, az udvari vacsoránál a királyné tüntetően kimutatta Lancelot kegyvesztettségét, amennyiben Gaveint szólította fel, hogy nyujtsa át neki az őszibarackokat és másnap már az egész város csak erről beszélt. Ha Lancelot belépett a palota valamelyik termébe, a lovagok kacagása elhallgatott és az udvarhölgyek könnyes szemmel néztek rá.

Lancelot pedig sokat kockáztott, állandóan nyert, vett magának három új lovat és egy elsőrangú kardot és gondosan átnézte kasznárjának a számadásait. Elővette azt a két könyvet, amit még kora ifjúkorában vásárolt, Cato Bölcs Mondásait és Abelard Péternek egy nagyon izgalmas és akkoriban sok port felvert munkáját a

Szentháromságról. Elhatározta, hogy tökéletesíti magát a latin nyelvben. Az élet sokkal szélesebb volt, mint valaha és Lancelot nagyon szenvedett. Kimondhatatlanul szenvedett azon, hogy mennyire nem szenved.

És eljött az óra, amikor már nem tagadhatta önmaga előtt, sőt hangosan ki is mondhatta:

– Nem szeretem Guinevere királynét.

Az egész csoda rút és értelmetlen volt. Természetes úton ilyesmi nem történik. Az ember elveszítheti a sarkantyúit, a felsőkabátját, volt már arra is eset, hogy a kardját, de nem veszíti el a szerelmet! Hacsak nem varázslat útján. Ekkor eszébe jutott az éjszaka, amit Chatelmerveilben töltött.

Lancelot a tettek embere volt. Azonnal lóra ült és Klingsor várába sietett.

Klingsor a toronyból meglátta a közeledőt és elébe sietett.

– Hát eljött, hogy megköszönje jószágomat, – suttopta és könnyek úsztak a szemében.

De Lancelot leugrott paripájáról és határozott mozdulattal megmarkolta a varázsló szakállát.

– Te gazember, – kiáltotta. – Kutyák nagybátyja és nőténykutyák szeretője! De mit vesztegetem szavaimat! Azonnal add vissza a szerelmet!

– Ó, ó, ó, – zokogott Klingsor. – Hát nem vagy boldogabb azóta? Hát nem érzed, mennyivel szélesebb és sokfélőbb az élet, ha az embert a szerelem nem köti gúzsba?

– Ne beszélj annyit, sündisznók és teknősbékák unokatestvére, ördög és pokol, millióm adta! – mondta energikusan Lancelot, csavarva egyet Klingsor szakállán.

– Azonnal add vissza a szerelmet!

– Kérlek, – mondta Klingsor, csalódottan sóhajtva.

Felvezette Lancelot-t a kastélyba. A palackok közül leemelte azt, amire rá volt írva: Amor, amoris, masc. Felvágta a cukorspárgát és a harapófogóval kivette a Szerelmet. Gondosan becsavarta ostyába és átnyujtotta Lancelotnak, aki egy pohár víz segítségével lenyelte.

Néhány pillanat múlva Lancelot összerázkódott. Egész testét és lelkét hasító fájdalom járta át. A térde reszketett, a feje zúgott, az egész világ elsötétedett előtte.

– Elvesztettem a királyné kegyét! – hörögte. A torkához kapott és búcsú nélkül elrohant.

A fájdalom annyira rázta, hogy alig tudott a lován ülve maradni. Csorogtak a könnyei és leeresztette a sisakrostélyát, hogy a szembejövők ne lássák szégyenét. De könnyei oly bőségesen hullottak, hogy kiszivárogtak a sisakrostély alól és végigfuttattak a páncélján.

Boldog volt.

110 éve született

BÁSTI LAJOS

Főbb szerepei

Az igen gazdag, magyar színháztörténetből, ezúttal a legkiválóbb orgánummal, a magyar nyelvet legszebben beszélő színésznek tartott, Básti Lajost emeljük ki, aki idén lenne 110 éves. Színpadi és filmszerepei, jelen korunkban minden bizonnyal, legalább két generáció élményvilágának a részei.

Százat közelítő színpadi szerepei közül néhány:

Kosztolányi Dezső–Lakatos László: Édes Anna.- Jancsi úrfi
Tennessee Williams: Az ifjúság édes madara....Thomas Finlay
Friedrich Dürrenmatt: Játsszunk Strindberget....Edgar
Katona József: Bánk bán....Petur bán, bihari főispán
Németh László: VII. Gergely....Desiderius, apát
Makszim Gorkij: Jegor Bulicsov és a többiek....Jegor Bulicsov
Madách Imre: Az ember tragédiája: Az Úr hangja
Nyikolaj Vasziljevics Gogol: A revizor....Ljapkin-Tyapkin, járásbíró
Arthur Miller: Alku....Gregory Solomon
Páskándi Géza: Vendégség....Dávid Ferenc
Eugene O'Neill: Eljő a jeges....Theodore Hickman
Neil Simon: Hotel Plaza....Sam Nash
Illyés Gyula: Tiszták....Perella Raymond
Henrik Ibsen: Solness építőmester....Halvard Solness
George Bernard Shaw: A hős és a csokoládékatona....Petkov
Móricz Zsigmond: Úri muri....Zsellyei Balogh Ádám
Sükösd Mihály: A kívülálló....Prónay
Bruckner: Angliai Erzsébet....Fülöp spanyol király
Strindberg: Haláltánc....Edgar, várkapitány
Dante: Isteni színjáték....Dante
Bertolt Brecht: A vágóhidak Szent Johannája....Mauler, a húskirály
Sánta Ferenc: Éjszaka (Az áruló)....író
Molière: A fősvény....Harpagon
Németh László: Szörnyeteg....Sárkány Béla, professor
Thurzó Gábor: Az oroszlán toroka....A miniszter
Vész Endre: Statisztika....A professor
Déry Tibor: Bécs, 1934....Goga Felicián
Shakespeare: Coriolanus....Menenius Agrippa szenátor
Salamon Pál: Magadra kiálts....Dr. Meszlényi László
Dobozy Imre: Holnap folytatjuk....Ágass László
Shakespeare: Julius Ceasar....Marcus Brutus
Darvas József: Részeg eső....Balla Géza
Miller: A salemi boszorkányok....Danforth, a főkormányzó képviselője
Szophoklész: Oidipusz király....Oidipusz
Shaw: Barbara őrnagy....Undershaft
Németh László: A két Bolyai....Bolyai Farkas
Lavrenyov: Amerika hangja....Walter Kidd
Friedrich Schiller: Ármány és szerelem....Ferdinand von Walter őrnagy
Frisch: Biedermann és a gyújtogatók....Schmitz, díjbirkózó

Kós Károly: Budai Nagy Antal....Csáky István, erdélyi vajda
Lope de Vega: Donna Juana....Don Pedro
Karinthy Ferenc: Ezer év....Rózsa Elemér
Shakespeare: Hamlet....Hamlet
Shakespeare: III. Richárd....Buckingham
Lev Tolsztoj: Anna Karenina....Vronszkij gróf
Shakespeare: Macbeth....Banquo
Aiszkhülosz: A jólelkűek....Apollon
Illyés Gyula: Az ozorai példa....Csapó Vilmos nemzetőr-őrnagy
Racine: Phaedra....Theseus, Athén királya
Shakespeare: Szentivánéji álom....Theseus, Athén ura
Jurij Csepurin: Tavaszi áradás....Barszakov
Osztrovszkij: Vihar....Tyihon
Benjamin Jonson: Volpone....Leone
Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde....Csongor
Ernest Hemingway: Ötödik hadoszlop....Philip Rawlings
Shakespeare: Antonius és Kleopátra....Sextus Pompeius
Dumas: A kaméliás hölgy....Duval Armand
Madách: Az ember tragédiája....Ádám
Szimonov: Az orosz kérdés....Harry Smith
Shakespeare: Ahogy tetszik....Orlando
Salacrou: A gyűlölet éjszakája....Bernard Bazire
Eisemann Mihály: Egy csók és más semmi....Sándor
Emlékezetes, nagy szerepformálása, G. B. Shaw : Pygmalion c. színművéből írt
musical-változat: My Fair Lady.... Higgins professzor
William Shakespeare: Lear királyának címszerepe - betegsége következtében
egyik utolsóinak bizonyuló, de talán legemblematikusabb alakítása

Filmszerepei közül néhány:

Fel a fejjel (1954)
Különös ismertetőjel (1955)
Ünnepi vacsora (1956)
Gyalog a mennyországba (1959)
Merénylet (1959)
Három csillag (1960)
Katonazene (1961)
Nappali sötétség (1961)
Megszállottak (1962) – Mezei-Hardt István
A köszívű ember fiai I-II. (1964)
Butaságom története (1965)
Utószezon (1966)

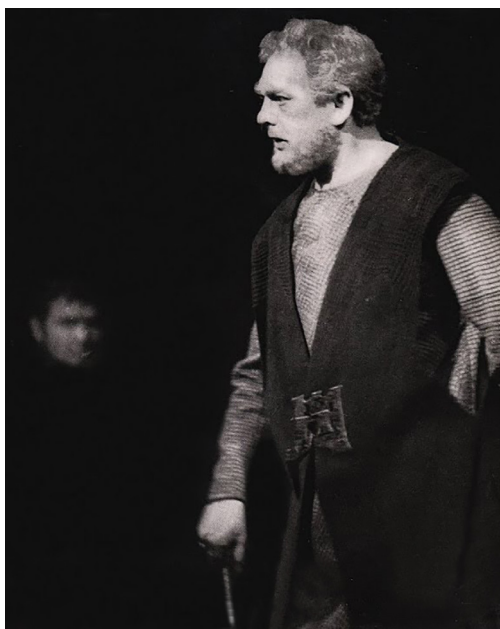
Egy magyar nábob (1966) – Wesselényi Miklós
Kárpáthy Zoltán (1966) – Wesselényi Miklós
Változó felhőzet (1966)
Tanulmány a nőkről (1967)
Elsietett házasság (1968)
Történelmi magánügyek (1969)
Szerelmi álmok – Liszt 1-2. (1970)
Érik a fény (1970)
Szemtől szemben (1970)
Hahó, Öcsi! (1971)
Abigél (1977) Utolsó, emlékezetes filmszerepe. A bemutatót már nem élte meg.

Az ABIGÉL forgatásán
Garas Dezsővel és Szerencsi Évával

Az ifjúság édes madara
Thomas Finlay szerepében

Lear király

A Lear királyban Major Tamással

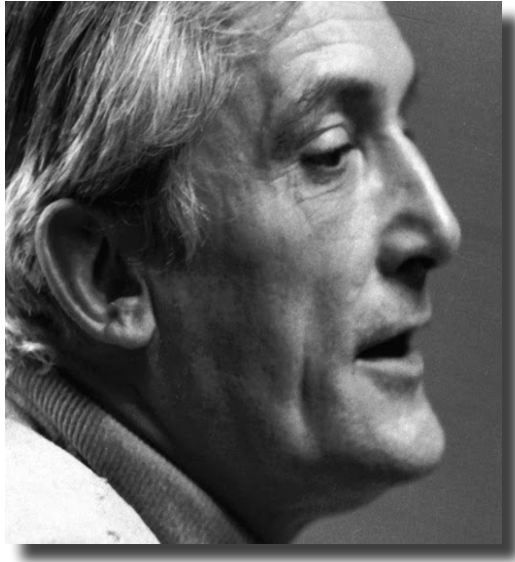
MY FAIR LADY
Lehoczky Zsuzsával

BUTASÁGOM TÖRTÉNETE
Ruttkay Évával

100 éve született

PILINSZKY JÁNOS

Van ilyen

Cseléd akartam lenni. Van ilyen.
Teríteni és leszedni az asztalt.
Ahogy az áldozat föllépked
és a hóhér lejön a dobogóról.

Most az emelvény fokai között
betűz a nap, és ugyanaz a nap,
mintha senkit se vittek volna fel,
ki nem jött vissza. Csönd akartam lenni
és dobogó. Lépcső közé szorult világ.
Senki és semmi. Hétfégi remény.

Te győzz le

Te győzz le engem, éjszaka!
Sötéten úszó és laza
hullámaidba lépek.
Tünődve benned görgetik
fakó szivüknek terheit
a hallgatag szegények

A foszladó világ felett
te változó és mégis egy,
szelíd, örök vigasz vagy;
elomlik minden kívüled,
mit lágyműszakod kivet,
elomlik és kihamvad.

De élsz te, s égve hirdetik
hatalmad csillagképeid,
ez ősi, néma ábrák:
akár az első angyalok,
belőled jöttem és vagyok,
ragadj magadba, járj át!

Feledd a hűtlenségemet,
legyőzhetetlen kényszerek
vezetnek vissza hozzád;
folyam légy, s rajta én a hab,
fogadd be tékozló fiad,
komor, sötét mennyország.

100 éve született

SARKADI IMRE

1961. április 12-én Jurij Alekszejevics Gagarin szovjet űrhajós a Vosztok-1 fedélzetén, gondolom valamikor a reggeli órákban vagy napközben elindult Bajkonurból az űrbe és másfél óra alatt megkerülte a Földet.

1961. április 12-én, Kondor Béla festőművész belvárosi, Bécsi utca és a Fehérhajó utca sarkán álló ötemeletes bárházának legfelső szintjén lévő műtermében, az esti órákban baráti összejövetel volt. Supka Magdolna művészettörténész – jelenlévő tagja e társaságnak – mesélte el nekem még a 80-as évek elején a következőket: Sarkadit mindig izgatta a repülés, a magasság, tériszonya bizonyosan nem volt, s talán ezért is számos szokatlan, a magasságokhoz köthető „szórakozása” közé tartozott sokféle kihívás (ma úgy mondanánk, tájékozatlan kívülállók, hogy az adrenalin termelését fokozó extrém sport) a tetőn-járástól kezdődően az ablakokban való függeszkedésig. Ilyen és ehhez hasonló, látványos vakmerőségeivel hívta fel környezetét legtöbbször aggódó figyelmét. Aznap tét az volt, hogy vajon végig tud-e menni a műteremlakáshoz tartozó erkély kőkorlátján. Majdnem sikerült. Talán ha kevesebbet iszik. Vagy hát?

A mi kultúránkban nehezen tudunk mit kezdeni a halállal, e módjával különösen. Sarkadi halálát – talán ezért is – többen jelképesnek fogták fel; a levert forradalom és egyáltalán a rendszer ép ésszel felfoghatatlan és nehezen elviselhető létében a bukott angyal megtestesítőjét látták benne. Az angyalét, aki két lehetséges véglet, a lét felfoghatatlan határértékei közt repdes és megtérni vágyik, de hát azo-

kon a végpontokon nincs leszállópálya. Kapaszkodók vannak, de a lényeg – talán – nem a megérkezésben van, így hát ez az angyal nem tud fennmaradni. A jóbarát és házigazda Kondor festészetében, a repülés mindig is központi téma volt. Sokat foglalkozott annak kultúrtörténetével, fizikájával (repülőmodelljeit többnyire maga készítette), szimbolikájával és metaforáival, Ikaros és Daidalosz, apa és fiú szállni vágyakozó kísérleteinek a megérthetőségével, tragikus végkimenetelű repülésük sokféle ábrázolásával, amelyhez a barát elvesztésének a körülményei, a Sarkadiban is megjelenő démoni erő további motívumokat szolgáltatott. Kondor Béla negyvenegy évesen halt meg.

Sarkadi egyik fő művében, az *Elveszett paradicsom* című drámában a főszereplő Zoltán mondja a következőket:

„...Te böles vagy, apám, irigylésre méltóan böls, ne sajnálj, nincs okod, hogy sajnálj. Megszereztem eddig az élettől mindent, ami szép és jó volt. Mi van még? Ugyanennek az ismétlődése. Arra már nem vagyok kíváncsi. A börtönre se. Aból csak a te-fajta természetű ember tudna profitálni, engem összetörne. Rokkant, szegény, elaggott kuvaszként jönnék elő belőle, utálom ezt a leendő magamat, ha rá gondolok... Nem akarok ilyen lenni. A halál már akkor érdekesebb...”

Prózai munkássága több korszakra, tematikus szakaszokra osztható.

Húszas éveiben (a háború és a közvetlen utána következő évek), nyiladozó és gyarapodó műveltségének bőségében létezve, az ókori klasszikusok (főleg a görögök) filozófiai és etikai tárgyköreit igyekszik tovább elemezni, boncolgatni (például az *Oidipusz megvakul* című novellája, a *Párbaj az igazságért*, vagy a *Szatír bőrében* című esszéisztikus elbeszélései).

Második korszaknak a világháborús traumák, az egykor volt polgári értékrend teljes szétesése (e csoportnak talán kiemelkedő darabja a *Szőkevény*), ill. annak ábrázolása tekinthető, míg a harmadik korszak a legbonyolultabb, legösszetettebb Sarkadi életművében. Mint egykori újságíró, nyitottsága és kutató érdeklődése, az ország nagyon sok részére vezeti el. 1948, az ő életében is fordulat, hiszen országjárásai során közelebről ismeri fel az egyén és a közösségek, a hatalom és az eszmék között egyre kevésbé rejtőzködő ellentmondásokat, miközben a szocializmushoz viszonyuló korábbi elköteleződése egyértelmű volt. Sarkadira nagy hatással van ezekben az időkben Joyce *Ulysses-e*, annak a gondolatnak, érzésnek a felismerése, hogy a dolgoknak kezd önálló életük lenni. És ezekkel mind nehezebben birkózott meg. Igazságkeresései, bár a jelenből nézve nem tűntek romantikus elképzeléseknek, ám ezeknek a morális kérdésfeltevéseknek, dilemmáknak van egy nem elhanyagolható sajátosságuk: válaszokat igényelnek. És ezek a válaszok vagy nem jöttek vagy nem álltak meg a lábukon.

Versenyre és elégtételszerzésre kiélezett kultúrákban ez a társadalmi labilitás, érzékenyebb polgárok köré egy irracionális teret hoz létre.

Sarkadi esetében ez úgy nyilvánult meg, hogy megjelentek a démonok a maguk kísértéseivel és azok nyomán – mint egyéb forrásból is tudjuk - bizony a pokolra kell menni.

Sarkadi halála után, egy rövid ideig, de annál hevesebben folyó viták szereplői, még erősen a rendszerbe ágyazottan, nem a helyszínről, tehát nem a pokolból – ahol Sarkadi az utolsó nyolc-tíz évét töltötte – szólaltak meg, hanem a társadalmi kritikát bár nehezen, de sikeresen kikerülő lehetőség, az irodalomelmélet óvó-védő pajzsai mögül.

Életművét, minden elfogultság nélkül, a móríci próza nyilvánvaló folytatásának tekinthetjük, egy Móríczenál követehetlenebb társadalmi rend útvesztőiből folyamatosan kihátrálni igyekvő ember küzdelmeivel terhelten, amelyekben a minta, az előzmény, a móríci bölcsesség már nem elegendő. A hirtelen jött elismerések (József Attila-díj, Kossuth-díj) zavart okozhatnak egy fiatal (harmincas éveinek az elején) művész önértékében, szakmai környezetének megítélésében, elfogadásában és az utókor is nehezen tudta/tudja leválasztani az egyértelműen és rendkívülien magas irodalmi minőséget jelentő munkákat, annak politikai játéktereiről.

Színpadi művei közül néhány: A próféta, Hannibal, Lukrécia, Elektra, Kőműves Kelemen, Párbaj, Ház a város mellett, Oszlopos Simeon, Elveszett paradicsom,

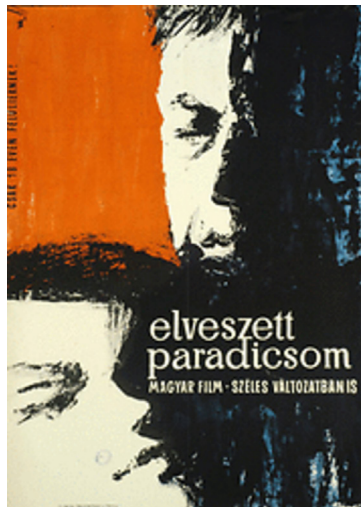
Filmre alkalmazott művei: Körhinta, Dúvad, Elveszett paradicsom, Viharban, A gyáva, Bolond és szörnyeteg, Oszlopos Simeon.

Végül, újra Zoltán szavait idézve az Elveszett paradicsomból:

„...Minden krétai hazug – de ezt egy krétai mondta, tehát ez se igaz, szóval nem minden krétai hazug – akkor igaz lehet, tehát hazug...”

Sarkadi Imre 1921-ben, száz évvel ezelőtt született.

Arnóti András

Madách Színház

Telefon: 424-101, 428-348

VII., Izabella tér 2.

Szervezés: 224-756

1955. december 23-án, pénteken, este 7 órakor

ELŐSZÖR

SARKADI IMRE: SZEPTEMBER

Dráma 3 felvonásban

Darabíró: **Karényi Lajos**

Jelműtervező: **Minkovszky Erzsébet**

Szereplők:

Sipos

Siposné

Zsófi, lányuk

Sándor

Joska, fiuk

Pali

Gábor, Zsófi férje

Mari, Siposék menyéje

Bátori, szövetkezeti elnök

Vares, tanító

Pécsi Sándor

Vass Irma

Katay Vanda

Bagyinszky János

Kozák László

Soós Imre

Basilides Zoltán

Horváth Teri

Horváth Ferenc

Ujláky László

Rendezte: **Horvai István**, kétszeres Kossuth-díjas művész

A Madách Színház az első színház, amely meghívta a nézőket

Magyarországi Népszínház Rt. Székhely: 1053. Budapest, V. ker. Széchenyi u. 18. Tel.: 204-200, 204-201, 204-202, 204-203, 204-204, 204-205, 204-206, 204-207, 204-208, 204-209, 204-210, 204-211, 204-212, 204-213, 204-214, 204-215, 204-216, 204-217, 204-218, 204-219, 204-220, 204-221, 204-222, 204-223, 204-224, 204-225, 204-226, 204-227, 204-228, 204-229, 204-230, 204-231, 204-232, 204-233, 204-234, 204-235, 204-236, 204-237, 204-238, 204-239, 204-240, 204-241, 204-242, 204-243, 204-244, 204-245, 204-246, 204-247, 204-248, 204-249, 204-250, 204-251, 204-252, 204-253, 204-254, 204-255, 204-256, 204-257, 204-258, 204-259, 204-260, 204-261, 204-262, 204-263, 204-264, 204-265, 204-266, 204-267, 204-268, 204-269, 204-270, 204-271, 204-272, 204-273, 204-274, 204-275, 204-276, 204-277, 204-278, 204-279, 204-280, 204-281, 204-282, 204-283, 204-284, 204-285, 204-286, 204-287, 204-288, 204-289, 204-290, 204-291, 204-292, 204-293, 204-294, 204-295, 204-296, 204-297, 204-298, 204-299, 204-300, 204-301, 204-302, 204-303, 204-304, 204-305, 204-306, 204-307, 204-308, 204-309, 204-310, 204-311, 204-312, 204-313, 204-314, 204-315, 204-316, 204-317, 204-318, 204-319, 204-320, 204-321, 204-322, 204-323, 204-324, 204-325, 204-326, 204-327, 204-328, 204-329, 204-330, 204-331, 204-332, 204-333, 204-334, 204-335, 204-336, 204-337, 204-338, 204-339, 204-340, 204-341, 204-342, 204-343, 204-344, 204-345, 204-346, 204-347, 204-348, 204-349, 204-350, 204-351, 204-352, 204-353, 204-354, 204-355, 204-356, 204-357, 204-358, 204-359, 204-360, 204-361, 204-362, 204-363, 204-364, 204-365, 204-366, 204-367, 204-368, 204-369, 204-370, 204-371, 204-372, 204-373, 204-374, 204-375, 204-376, 204-377, 204-378, 204-379, 204-380, 204-381, 204-382, 204-383, 204-384, 204-385, 204-386, 204-387, 204-388, 204-389, 204-390, 204-391, 204-392, 204-393, 204-394, 204-395, 204-396, 204-397, 204-398, 204-399, 204-400, 204-401, 204-402, 204-403, 204-404, 204-405, 204-406, 204-407, 204-408, 204-409, 204-410, 204-411, 204-412, 204-413, 204-414, 204-415, 204-416, 204-417, 204-418, 204-419, 204-420, 204-421, 204-422, 204-423, 204-424, 204-425, 204-426, 204-427, 204-428, 204-429, 204-430, 204-431, 204-432, 204-433, 204-434, 204-435, 204-436, 204-437, 204-438, 204-439, 204-440, 204-441, 204-442, 204-443, 204-444, 204-445, 204-446, 204-447, 204-448, 204-449, 204-450, 204-451, 204-452, 204-453, 204-454, 204-455, 204-456, 204-457, 204-458, 204-459, 204-460, 204-461, 204-462, 204-463, 204-464, 204-465, 204-466, 204-467, 204-468, 204-469, 204-470, 204-471, 204-472, 204-473, 204-474, 204-475, 204-476, 204-477, 204-478, 204-479, 204-480, 204-481, 204-482, 204-483, 204-484, 204-485, 204-486, 204-487, 204-488, 204-489, 204-490, 204-491, 204-492, 204-493, 204-494, 204-495, 204-496, 204-497, 204-498, 204-499, 204-500, 204-501, 204-502, 204-503, 204-504, 204-505, 204-506, 204-507, 204-508, 204-509, 204-510, 204-511, 204-512, 204-513, 204-514, 204-515, 204-516, 204-517, 204-518, 204-519, 204-520, 204-521, 204-522, 204-523, 204-524, 204-525, 204-526, 204-527, 204-528, 204-529, 204-530, 204-531, 204-532, 204-533, 204-534, 204-535, 204-536, 204-537, 204-538, 204-539, 204-540, 204-541, 204-542, 204-543, 204-544, 204-545, 204-546, 204-547, 204-548, 204-549, 204-550, 204-551, 204-552, 204-553, 204-554, 204-555, 204-556, 204-557, 204-558, 204-559, 204-560, 204-561, 204-562, 204-563, 204-564, 204-565, 204-566, 204-567, 204-568, 204-569, 204-570, 204-571, 204-572, 204-573, 204-574, 204-575, 204-576, 204-577, 204-578, 204-579, 204-580, 204-581, 204-582, 204-583, 204-584, 204-585, 204-586, 204-587, 204-588, 204-589, 204-590, 204-591, 204-592, 204-593, 204-594, 204-595, 204-596, 204-597, 204-598, 204-599, 204-600, 204-601, 204-602, 204-603, 204-604, 204-605, 204-606, 204-607, 204-608, 204-609, 204-610, 204-611, 204-612, 204-613, 204-614, 204-615, 204-616, 204-617, 204-618, 204-619, 204-620, 204-621, 204-622, 204-623, 204-624, 204-625, 204-626, 204-627, 204-628, 204-629, 204-630, 204-631, 204-632, 204-633, 204-634, 204-635, 204-636, 204-637, 204-638, 204-639, 204-640, 204-641, 204-642, 204-643, 204-644, 204-645, 204-646, 204-647, 204-648, 204-649, 204-650, 204-651, 204-652, 204-653, 204-654, 204-655, 204-656, 204-657, 204-658, 204-659, 204-660, 204-661, 204-662, 204-663, 204-664, 204-665, 204-666, 204-667, 204-668, 204-669, 204-670, 204-671, 204-672, 204-673, 204-674, 204-675, 204-676, 204-677, 204-678, 204-679, 204-680, 204-681, 204-682, 204-683, 204-684, 204-685, 204-686, 204-687, 204-688, 204-689, 204-690, 204-691, 204-692, 204-693, 204-694, 204-695, 204-696, 204-697, 204-698, 204-699, 204-700, 204-701, 204-702, 204-703, 204-704, 204-705, 204-706, 204-707, 204-708, 204-709, 204-710, 204-711, 204-712, 204-713, 204-714, 204-715, 204-716, 204-717, 204-718, 204-719, 204-720, 204-721, 204-722, 204-723, 204-724, 204-725, 204-726, 204-727, 204-728, 204-729, 204-730, 204-731, 204-732, 204-733, 204-734, 204-735, 204-736, 204-737, 204-738, 204-739, 204-740, 204-741, 204-742, 204-743, 204-744, 204-745, 204-746, 204-747, 204-748, 204-749, 204-750, 204-751, 204-752, 204-753, 204-754, 204-755, 204-756, 204-757, 204-758, 204-759, 204-760, 204-761, 204-762, 204-763, 204-764, 204-765, 204-766, 204-767, 204-768, 204-769, 204-770, 204-771, 204-772, 204-773, 204-774, 204-775, 204-776, 204-777, 204-778, 204-779, 204-780, 204-781, 204-782, 204-783, 204-784, 204-785, 204-786, 204-787, 204-788, 204-789, 204-790, 204-791, 204-792, 204-793, 204-794, 204-795, 204-796, 204-797, 204-798, 204-799, 204-800, 204-801, 204-802, 204-803, 204-804, 204-805, 204-806, 204-807, 204-808, 204-809, 204-810, 204-811, 204-812, 204-813, 204-814, 204-815, 204-816, 204-817, 204-818, 204-819, 204-820, 204-821, 204-822, 204-823, 204-824, 204-825, 204-826, 204-827, 204-828, 204-829, 204-830, 204-831, 204-832, 204-833, 204-834, 204-835, 204-836, 204-837, 204-838, 204-839, 204-840, 204-841, 204-842, 204-843, 204-844, 204-845, 204-846, 204-847, 204-848, 204-849, 204-850, 204-851, 204-852, 204-853, 204-854, 204-855, 204-856, 204-857, 204-858, 204-859, 204-860, 204-861, 204-862, 204-863, 204-864, 204-865, 204-866, 204-867, 204-868, 204-869, 204-870, 204-871, 204-872, 204-873, 204-874, 204-875, 204-876, 204-877, 204-878, 204-879, 204-880, 204-881, 204-882, 204-883, 204-884, 204-885, 204-886, 204-887, 204-888, 204-889, 204-890, 204-891, 204-892, 204-893, 204-894, 204-895, 204-896, 204-897, 204-898, 204-899, 204-900, 204-901, 204-902, 204-903, 204-904, 204-905, 204-906, 204-907, 204-908, 204-909, 204-910, 204-911, 204-912, 204-913, 204-914, 204-915, 204-916, 204-917, 204-918, 204-919, 204-920, 204-921, 204-922, 204-923, 204-924, 204-925, 204-926, 204-927, 204-928, 204-929, 204-930, 204-931, 204-932, 204-933, 204-934, 204-935, 204-936, 204-937, 204-938, 204-939, 204-940, 204-941, 204-942, 204-943, 204-944, 204-945, 204-946, 204-947, 204-948, 204-949, 204-950, 204-951, 204-952, 204-953, 204-954, 204-955, 204-956, 204-957, 204-958, 204-959, 204-960, 204-961, 204-962, 204-963, 204-964, 204-965, 204-966, 204-967, 204-968, 204-969, 204-970, 204-971, 204-972, 204-973, 204-974, 204-975, 204-976, 204-977, 204-978, 204-979, 204-980, 204-981, 204-982, 204-983, 204-984, 204-985, 204-986, 204-987, 204-988, 204-989, 204-990, 204-991, 204-992, 204-993, 204-994, 204-995, 204-996, 204-997, 204-998, 204-999, 204-1000

Előzetes: 4 forinttól 30 forintig

A színház első színház- és művelődési

90 éve született

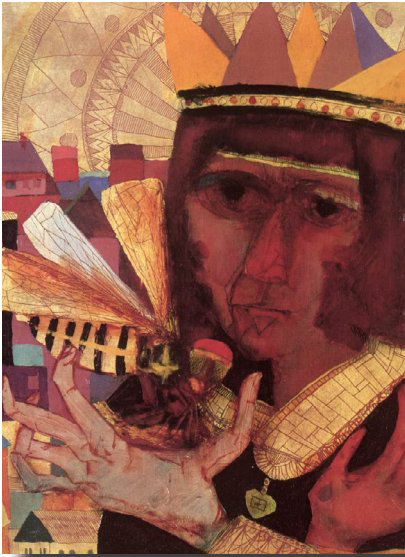

KONDOR BÉLA **grafikus, festőművész**

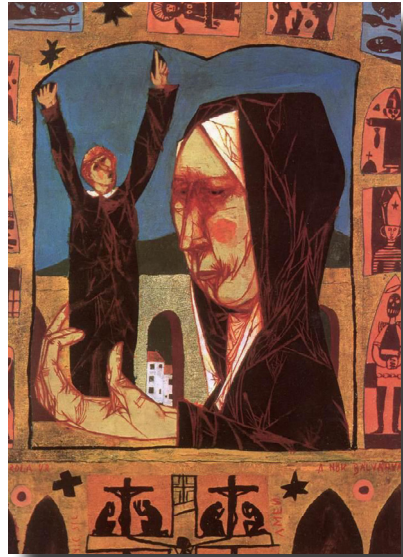
Az 1945 utáni magyar művészet egyik legegényibb művésze. Önálló grafikai életműve teljesen egyenértékű festői munkásságával. Sajátos módon volt egyszerre tradícionalista és modern. Alkotói felfogásmódjában a klasszikus, régi mestereket követte, mégis művészi világképe aktuális és jelenkori volt. Fontos volt, hogy képei témaválasztásában azok mindig üzenethordozóak legyenek. Ezért gyakran a hagyományos ikonográfiai megoldásokat egyéni módon alakította át, teremtette újjá.

Moralizáló szándékával összhangban, az ábrázolások középpontjába sokszor az önpusztító ember került, amely alulmarad a saját maga teremtette, de föléje nőtt környezettel és technikával való folyamatos küzdelemben. Műveiben a filozófiai, metafizikai utalások ugyanúgy felismerhetők, mint a társadalmi és humanista érzékenység. Korán bekövetkezett halála miatt, befejezetlen életművet hagyott maga után, de hatása így is nagy volt a következő művészgenerációkra. Munkásságát 1965-ben és 1971-ben Munkácsy-díjjal, 1990-ben posztumusz Kossuth-díjjal ismerték el.

(Koller Galéria)

Darázs király

Savonarola

A bukott angyal

Joachim álma

Ákombákom feje fája éneke - avagy hetyke légi akrobaták -

vers

Karinthy Frigyes - Ottlik Géza - Babits Mihály - Ady Endre - Kosztolányi Dezső
hangulatában

Kell-e mondanom, vagy így is feleded,
Ott jársz, hol kínzó görcs múlatja időmet,
Bált ígérsz, de helyette savanyú, hűlt kávét szorongatnak
Asztalom helyén búsképű, szótlan zenészek s látom
Kezed halkán megremeg

Két nézés közt szavak bökkik oldalam
Olyan ez, mint néhány néma kiáltás fölött
Bájosan összenéző, borostás háztetők,
Amelynek egyikén két macska fog három egeret és
Keddenként a priccse ülnek az elkésett bridzselők

Kunnyad maradék ősznek zsenge szirma
Oltványba busong ladikját vesztett csónakos
Bólint a gazda s a barokk templom mögött tarokkra gyúl a férfi nép
Arcukon izgalom, vastag lábukon koppan a csizma
Késő este szitokszó száll szélben szertelen

Káromkodnak ám a nyakas úri legények
Ordítva menekül konok korcsmáros
Bús hada a tikkadt legyeknek
Ajtóm balga nyikorgására telepszik
Kedvem jöttöddel feljavul kicsit

Könnyűvérű derengés visz át a holnapba
Ó te asszony! –ábrándom illékony tükre
Búgd emlékezetembe virágzásod, mit megettem én s
Aludjon lelkem is pihegő tieddel
Követve mindenben a védekező felettes ént.

Arnóti András

100 éve született

KARINTHY FERENC

KARCOLATOK

Ars Poetica

Volt nekem egy kedves tornatanárom, Mikus tanár úr. Igen katonás ember: az első óráját az osztályteremben tartotta, és azzal kezdte, hogy felírta a táblára a parancs meghatározását a régi, első világháborús szabályzatból: „A parancs a csapat által feltétlen engedelmességgel, azonnal, az erők teljes megfeszítésével, minden viszonyok közt stb....”

Azután is szünet nélkül: menetelés, jobbra át, balra át, hátra arc, díszlépés, puska-fogások. Egyszer meg úgy állított föl bennünket, ahogy az ő idejében sorakoztak, majd kiszaladt a tornaterem végébe, ily módon vezényelve: - Fiúk, varázsoljátok vissza az ifjúságomat! Kettős rendek, jobbra át!...

A szernél is feszesen, keményen kellett viselkednünk. Például az úgynevezett plintnél, annál a bőrrrel bevont, összerakható szekrénynél, melyen át kell vetődni: - Fiúk, nem elég ugorni, az még semmi. Ugyanilyen fontos a magatartás a szernél, ez is osztályozva lesz. Tehát: megállsz ötméternyire, merev vigyázban, szemed se rebben, akkor ballal keményen kilépsz, odafutsz, kihúzod magad, két tenyérrel jó erősen rácsapsz. De ne sajnáld, csattanjon az a bőr, nem a tiéd! Utána lehet ugran...

Egy darabig nézte, aztán arrébb ment, a terem túlsó végébe, a többi fiúhoz, felénk csak fél szemével pillantgatva. Hamarosan rájöttünk: elég, ha feszesen dobbantunk,

odalépünk a plinthez, egy nagyot rácsapunk, hadd szóljon, és utána, mint aki jól végezte dolgát, visszafordulunk. Mikus tanár úr elégedetten hallgatta a csattogtatást, bólogatott is messziről, hogy jól van, nagyon jól. Jött a következő, az is jókorát rácsapott, ment vissza...

Azóta is így áll a kérdés: csattogtatni vagy ugrani?

Még egy Ars Poetica

Kaptunk egy hétvégi beutalót Lillafüredre: az Est-lapok munkatársai és családtagjaik kedveményesen, még ellenszámlára is igénybe vehették a szállodát. Válásos évek voltak s hozzá esős, őszi holtszezon: a hatalmas étteremben minden asztal pompásan megterítve, ezüsttel, porcelánnal, virággal, de rajtunk kívül nem ült senki, a szmokingos zongorista egyedül minket szórakoztatott az ábrándokkal és keringőkkel. Minden halk, fényűző és unalmas volt, a lucskos időben sétálni se lehetett, délután a pincérekkel pingpongoztam, este apám tanítgatott biliárdozni. De gyöngé játékos volt maga is, nem nagy sikerrel gurigáztunk.

Másnap meglátogattuk a környék egyik nevezetességét, a kísérleti haltelepet. Apró medencékben, melyeket a Garadna patak tiszta, hideg vize táplált, úszkáltak a különféle halak, ivadékok; Vásárhelyi bácsi, a telep vezetője megmutogatta, melyik a sebespisztráng, szivárványpisztráng, galóca, pénzes pér. Apámat minden érdekelte, s a térdnadrágos biológus dolgozószobájába is betessékelt bennünket, a sok könyv, iratcsomó, fénykép, üvegedény és számtalan kitömött, meg kalitkába, akváriumba vagy terráriumba fogott eleven állat közé. Búcsúzóul egy különlenyomatú cikkével ajándékozott meg, mely, ha jól emlékszem, az édesvízi rákokkal foglalkozott. Apám egészen felvillanyozódott, s hazafelé ballagva, belelapozva a tanulmányba, lelkesen fejtegette, hogy ez az igazi élet, és hogy ez a Vásárhelyi milyen kitűnő biológus.

Koraérett, szemtelen kamasz voltam, vitára, ellentmondásra mindig kész.

- Honnan tudod megítélni? - kötekedtem. - Hisz nem értesz a biológiához.

- A biológiához nem, de a stílushoz igen - bökött vastag, tömpe ujjával a szöveg-re. - Ide nézz, milyen világosan ír, ennek igaza van. A szemfényvesztőt, svindlert, mellébeszélőt már a stílusán is rajta lehet érní. Aki biztosan tud valamit, többnyire világos és áttetsző.

Bevezetés az erkölcsstanba

Diákkoromban Lellén nyaraltam; este kerékpáron hajtottam hazafelé a keskeny parti úton. Egy főhadnagy jött szembe, fehér extrában, részegen.

- Fene egye meg - mondta -, ez már a huszadik biciklista! - És lelökött.

Egy újítás

Eddig a következő változatokat ismertem: Átalakítás miatt zárva, Leltározás miatt zárva, Áruért mentem, Költözködés miatt zárva, Nyári szünet, Tatarozás miatt zárva, Rögtön jövök stb. Most egy vidéki újításról számolhatok be: szerintem a fővárosban, sőt országosan is alkalmazható.

Reggel óta úton vagyunk, a Duna gőzölög a hőségben, megolvadt az aszfalt, száraz por úszik a levegőben. Szomjasan, éhesen keressük a környék egyetlen vendéglőjét, a Duna-parti halászcárdát, s háromszor is eltévedtünk, míg útbaigazítanak: fehérre meszelt, barátságos épület, a víznél, nyárfák és jegenyék közt, akár egy oázis. De az ajtón vaspánt, vaslakat és tábla: 12-4 közt zárva.

- Miért - kérjük az ott ögyelgő személytől, ki a csárdához tartozónak látszik.
- Ebédszünet miatt.

Őszinteség

Kövezzenek meg: én csak azokat szeretem, akik szembe dicsérnek. Lehetőleg jó hosszan, részletezve, az se baj, ha ismétlésekbe bonyolódva. Viszont a hátam mögött, távollétemben akár szidhatnak is, nem érdekel. A kritikák közül is: a ledorongolókat összetépem, a dicsérőket megőrzöm, dossziéba rakom, rendezgetem, újra s újra elolvasgatom.

Ennek szigorúan filozófiai alapja van, s nem hiúságból, hanem szerénységemből fakad. Hibáimat ugyanis mindenkinél jobban ismerem, semmi szükségem rá, hogy minduntalan az orrom alá dörgöljék őket, a szennyesemben turkáljanak. Erényeimben azonban kételkedem: itt szorulok megerősítésre. Azon meg úgyse lehet segíteni, aki másoktól akarja megtudni a maga gyöngeségeit.

Kellér Dezsőt elfogta egy ismerőse a Körúton:

- Hallottam magát tegnap a színházban.
- No és hogy tetszettem?
- Legyek őszinte? - kérdezte az illető.
- Ne legyen őszinte - felelte Kellér, és továbbment.

Pályakezdés

Először műfordítással próbálkoztam. Kilencéves voltam, s - nem tudván az addigi átültetésekről - Heine Két gránátosára esett választásom. Mikor elkészültem, átnyújtottam apámnak:

Frankhon felé tart két gránátos,
Orosz fogságban voltak,

S midőn elérték az első német várost,
Szomorú fejeik már lógtak...

- Csakugyan? Már lógtak? - örvendezett apám, amikor idáig ért. Már akkor is érzékeny szerző voltam, tüstént visszavettem a kéziratot.

Ezután eredeti költeményekkel kísérleteztem. Lírám már korán pesszimista irányba fordult; A sír című versem első soraira még emlékszem:

Jobb lesz nékem a csendes halál,

Míg most az élet kínja vár.

jobb lesz nékem a sírban heverészni...

- Parancsolj - adtam oda gögösen apámnak.

- Pocsék - adta vissza, miután figyelmesen elolvasta.

Mélyen megbántva vonultam el a gyerekszobába, onnan kiáltottam át:

- Értesz is te az irodalomhoz!

A virtuóz

A kis üdülő kertjébe belép egy hosszú hajú, tagbaszakadt férfi, és fejét a hegedűre szegve, fültépő keservesen játszani kezdi a Szomorú vasárnapot. Tüstént nagyobb összeget gyűjtünk össze a művésznek, azzal a kéréssel, hogy többen alszanak, hagyja abba. De azért, hogy meg ne sértődjék, megkérdezzük:

- Hány éve hegedül?

- Két éve, tisztelettel.

- És azelőtt mit csinált?

- Azelőtt nem hegedültem, kérném.

Mindegy

Mindig áhítattal néztem a sportuszodában Halasy Olivért, a féllábú vízilabdázót, többszörös magyar bajnokot, Európa-bajnokot, olimpiai bajnokot stb. Egy ízben megszólításával tüntetett ki:

- Mi van, kis Kosztolányi? - Zavart tiltakozásomra csak legyintett: - Mindegy, az is egy író.

Legközelebb én szólítottam meg.

- Tiszteletem, Homonnai úr.

Olyan dühös lett, majdnem hozzám vágta a mülábát.

- Nem tudod, hogy Halasynak hívnak?

- Az is egy vízipólózó.

Pipacs

Vajon melyik szerencsétlen pillanatában támadt Törzs Jenőnek az az ötlete, hogy

a balatoni villáját Pipacsnak nevezze el? Még be se költözött, garázda kezek máris R-re javították a P-t: Ripacs, díszelgett az épület homlokzatán. A művész, akire éppenséggel nem illett e gúnynév, Szabó bácsival, a házmesterrel vakartatta le, de másnap reggelre újra odarajzolták az R szárát. Ez így ment heteken át, a végén már a sok vakarástól látszott R betűnek a P. Mi a szomszéd villában nyaraltunk, onnan szemléltük az ingyenes színelőadást.

Ez a Szabó bácsi különben közveszélyes korhely volt, többnyire már délelőtt leszopta magát, ilyenkor legjobb volt menekülni a közeléből. Egyszer, mikor a kertben holtrészegen verte szegény feleségét, Törzs, kábító reggeli köntösében, cigarettázva kilépett a verandára.

- Mi azs, Sabó? Miért veri maga a feleségét?

Szabó bácsi katonásan összevágta a sarkát.

- Nagyságos úr, jelentem alássan, azért verem, mert a ház mozog.

- Nézzse, Sabó, esz a házs azs én házsam, esz a házs nem mozsog - felelte Törzs, és visszament a Ripacsba.

Telefon

A kettős telefonfülkének hátránya, hogy tudom, minden szavam hallják a szomszédos fülkében. Előnye viszont, hogy én is hallok mindent, amit odaát beszélnek. Ezúttal egy fuvolázó, halk férfigangot:

- Halló, te vagy az? Én, igen, én... Nem, nincs semmi újság, csak az, hogy sétáltam itt a parkban, és eszembe jutottál. Hogy mi vagy nekem, mennyire szeretlek...

Halló! Nem hallod? - emeli föl hangját. - Azt mondom, hogy szeretlek, nagyon szeretlek... Halló, rossz ez a telefon, halló!... Azt mondtam: sétáltam itt, és eszembe jutottál... Kérlek, én a kagylóba beszélek, de ez a készülék... - s már rázza, ütögeti.

- Egyszóval csak annyi, hogy rád gondoltam, nem érted? - üvölti, s teli tüdőből a kagylóba fúj. - Szeretlek!... Én vagyok, halló, itt én vagyok, végtelenül szeretlek!...

Hát ez hallatlan!... Annyit akartam mondani, hogy szeretlek, mindenem vagy...

Halló, nem hallod?... - ordítja, és ököllel beleüt a dobozba. - Imádlak, nem érted?...

Dögölj meg! - s lecsapja a kagylót, úgy vágja be maga mögött az üvegajtót, hogy a Janus-arcú fülke megremeg.

Kakaó

A Meinl kirakatában csinos táblácska hirdette: Ma ingyenes kakaókóstoló. Először barátom vette észre; örökké éhes kamaszok voltunk, cél nélkül lődörögtünk a téli utcákon - némi tanácskozás után beléptünk. Az üzletben jó meleg volt, tálcán, ízléses porcelán kancsóban gőzölgött a kakaó, körötte virágos mintájú csészécskék, csészealjok, ezüstkanalak.

- Parancsoljanak, uraim - jött elénk a segéd.

- A kóstoló...
 - Igenis, igenis - és már öntötte is, csudás illatok felhőjében. Lassan, ínycsókára kortyolgattuk: isteni jó volt, édes, forró, sűrű, zamatos. A segéd, tiszte szerint, csak azt várta, mikor nyeljük le az utolsó csöppet.
 - Hogy ízlett? - fordult hozzánk nyájasan; most következett volna a vásárlás.
 - Nem is tudom - feleltem töprengve, vontatottan. - Egy ilyen kis csésze, az ember nem is érzi az ízet... Nem lehetne még eggyel?
 - Kérem - és újra töltött mindkét csészébe. - Nos?
- Barátom kóstolgatta, ízlelgette, arcán furcsa gyanakvással.
- Nincs ebben valami póttanyag?
 - Ugyan.
 - Én mintha olyasmit éreznék...
 - Kérem, az lehetetlen - bizonygatta a segéd. - A legfinomabb minőség, nemes hollandi márká...
 - Nem romolhatott ez meg szállítás közben? - akadémikusodott tovább barátom.
 - Kizárt dolog: nálunk ilyesmi nem fordulhat elő.
 - Hát persze, lehet, hogy tévedek... Szabad lesz talán még egy kicsit?
- A segéd, kissé komoran, harmadszor is megtöltötte a csészéket, mereven figyelte ádámcsutkáinkat.
- Nos, hogy ízlik? - kérdezte, mikor ezt is leöntöttük.
 - Nem ízlik - közöltük végleges ítéletünket, s távoztunk.

Asztmaosztály

A fürdő előcsarnokában számos fekete, aranybetűs tábla tudatja, hol milyen szolgáltatás vehető igénybe. A kadosztályon kádfürdő, a gőzosztályon száraz és nedves gőz, a massage-on masszírozás; továbbá az iszaposztályon iszappakolást kapni, a kvarcosztályon kvarckúrát, a szénsavosztályon szénsavas fürdőt. Legalul a többihez hasonló táblácska: asztmaosztály. Itt nyilván asztmát lehet kapni.

Bejárata előtt annyian várakoznak, sorszámot kell kiadni. Az asztma belégzés útján kerül a vendég szervezetébe: két-három kezelés után már lélegzési zavarok jelentkeznek, sípolás, hörgés. Néhány hetes kúra nyomán köhögőrohamok lépnek fel, főfájás, szorongás, fulladozás, az arc szederjes színt öl. E rohamok később napokig elhúzódhatnak, az érverés gyorsul, a kezelt szürkésfehér köpetet ürít. A továbbiakban esetleg szövődmények is kifejlődhetnek, tüdőtágulás, tüdővízenyő, orrpolip. Voltak panaszok is: nemrég egy vendég ismételt kúrával még egy kis heveny influenzát se tudott szerezni. Az igazgatóság kivizsgálta az esetet, s a belégző készüléken lényeges javításokat eszközöltetett. Azóta kifogástalanul működik, az osztály híre egyre nő: már vidékről, külföldről is látogatják. Állítólag tengerentúli szakemberek is érdeklődnek az eljárás iránt.

Howard

„Körülrohogte” volna, aki azt mondja neki, hogy majdan filológusok dolgozzák fel hagyatékát, diákok választják szakdolgozati témául, és irodalomtörténészek boncolják műveit, megállapítván, hogy „társadalombírálata majd minden regényében megnyilvánul”, hogy Cervanteshez hasonlítják, és az „imperializmus korának tükrözője”-ként méltatják, bár „világszemlélete nem volt következetes”, sok benne az „öszönös elem”. Rejtő, szegény, éppenséggel nem volt irodalomtörténeti jelenség, mikor a siófoki Vitéz penzióban úgy dél felé lejött a szobájából, gyűrött szövetnadrágban és pizsamakabátban: szálas, nyurga, kopaszos alak, feje búbján egy diónyi tipli, valami régi verekedés emléke. Én sokáig nem is tudtam, hogy író, írni sohasem láttam, de még fürödni sem; a délutánt többnyire römizéssel töltötte, az említett öltözékben, este aztán elment a kaszinóba baccaratozni. Igaz, ha épp nem kártyázott, érdekesen, száraz öngúnnal tudott mesélni utazásairól, kalandjairól Afrikában és a marseille-i kikötőben: mi gyerekek kivált szívesen hallgattuk. Erős embernek látszott, akiről el lehetett hinni, hogy helyén a szíve, ha arra kerül a sor. Egy ízben a verekedésnél alkalmazott jó fogások felől faggattam.

- Mit csinálsz, Jenő, ha késsel támadok rád?
- Megfogom a csuklódat, kicsavarom, így - és mutatta is, hogy felszisszentem.
- És ha puskát szegezek a mellednek?
- Bal kézzel félrelökőma csövét, jobb tenyerem élével a karodra ütök, hogy kiejtsd...
- No és ha revolverrel célozlak meg?
- Lábbal hirtelen kirúgom a kezedből, és én kapom el a levegőben.
- És, Jenő, mondd csak... - folytattam az izgalomtól vörösén -, ha tíz méterre állok, hogy ne férhess hozzám, egyik kezemben revolver, a másikban puska... Akkor mit csinálsz?
- Nagyon egyszerű - felelte Rejtő, meg se rezdülve. - Azt mondom: ne hülyéskedj, Cini, odamegyek, elszedem a cuccot, és lekenek egy pofont.

Nosztalgia

- Mágvár...? - fordul hozzánk nyelvünket törve, de ragyogó ábrázattal egy férfi az amszterdami autóbuszon.
- Magyarok - bólogatunk örömmel. - Hát te?
- Én hollandus... De tudom kicsi magyar...
- Hol tanultad?
- Voltam Budapest... Á, gyönyörű város, szép, nagyon szép Budapest! - s arcán előmlik az emlékezés boldogsága.
- És mikor voltál?
- Voltam háborúban, három év... Nagyon szép város!
- Hol laktál? Milyen utca, milyen szálloda?
- Nem utca, nem hotel... Voltam ott internálva. Á, gyönyörű Budapest...

Hymnus, a Magyar nép
Évataros Százaiból.
Ucke. Január. 22.
1823

Isten áld meg a Magyarant
Jó kedvel, bővővel,
Krisztos feléje védő karát
És a küzd ellenéggel,
Bal voss a kis négen tép
Hossz rá vig evatendőt,
Megbünhödke már a nép
A múltas & jövendő!

Öcsintek felhozád
Kárpát saent bérre,
Altalad nyent saep karát
Bende gúnánál vére.
I merne dúgnak labjai
Tiszának, Dunának
Tópád hős magyartjai
Élvirágosánál.

Ós Estünk Hunyag mezejin
Csak kalászt lengettel,